

GHEORGHE-FLORIN ȘTIRBĂȚ*

**„CEL MAI TALENTAT MEMBRU AL GRUPULUI VERNESCU”:
ALEXANDRU ENACOVICI ȘI ACTIVITATEA SA POLITICĂ
(1888–1891)** (II)**

Sub guvernările conservatoare Lascăr Catargiu și general Gh. Manu

Guvernul liberal-conservator condus de Lascăr Catargiu era sistematic combătut de conservatori rămași în afara guvernului, prin ziarul „Epoca”. Ministrul de Finanțe, Gheorghe Vernescu, era contestat în privința capacității de a deține cu succes un portofoliu atât de important. Limbajul injurios la adresa lui trăda frustrarea anumitor conservatori de a nu fi fost încă cooptați în actul guvernării. Pentru ei, Vernescu era „persoana cea mai anostă, cea mai desplăcută, cea mai urâtă”, cel „a cărui incompetență în materie de finanțe e netăgăduită” și care „stă dinaintea mecanismului delicat și complicat al finanțelor ca vițelul la poartă nouă”¹. Privit mai mult ca liberal sau detestat din considerente personale, pentru conservatorii de la „Epoca” era clar că locul lui nu era în cabinet. Conservatorii îi puneau în vedere premierului necesitatea de a se debarasa de partenerul său de guvernare, „în care Camera are dreptul netăgăduit de a avea cea mai imensă neîncredere”.

Nici colaboratorii lui Gh. Vernescu nu erau menajați. Aceiași contestatari de la „Epoca” pretindeau că dezvăluie „infamiile vernescene de la Botoșani” petrecute sub „domnia dinastiei Enacovici”. Se susținea că fratele lui Alexandru Enacovici, dr. Șerban Enacovici, intenționând să îl numească pe un „favorit al său” ca medic de plasă în locul unui anume dr. Henri Iurim, intervenise la București pentru ca acesta din urmă să fie destituit. Articolul sublinia calitățile dr. Iurim, care își dovedise competența încă din 1873, de când activa ca medic de plasă, și mai cu seamă în timpul epidemiilor din anii 1874 și 1878².

Guvernul Lascăr Catargiu a părăsit puterea după doar câteva luni de la instalarea sa. Solicitând dizolvarea Camerelor, în care nu se putea baza pe o majoritate sigură, Catargiu a fost refuzat de șeful statului. Prezentându-și demisia la 3 noiembrie 1889, guvernul Lascăr Catargiu a fost înlocuit cu unul condus de generalul Gh. Manu³. Noul cabinet, cunoscut în epocă drept cel al „concentraților”⁴, includea junimiști și conservatori

* Muzeograf, Muzeul Județean Botoșani.

** Prima parte a acestui studiu a apărut în *AIIX*, LVI, 2019, p. 137–161.

¹ *Or Vernescu, or bugetele*, în „Epoca”, nr. 1053, 23 mai/4 iunie 1889, p. 1.

² *Ibidem*, p. 3.

³ Ion Mămina, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică (1866–1938)*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 311.

⁴ „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 36, 4 decembrie 1891, p. 1.

care refuzau colaborarea cu vernescanii. Guvernul Manu a fost combătut încă de la început de Partidul Liberal-Conservator. La o întrunire a aderenților acestuia, s-a hotărât ca toți funcționarii rămași devotați partidului să-și dea demisia⁵.

Destituit din funcția de primar la începutul anului 1890, Al. Enacovici avea motive suplimentare să declanșeze „ofensiva” împotriva guvernului Manu. În dezbaterile Camerei, el pune în discuție activitatea administrației de la Botoșani. Astfel, în ședința din 2 iunie 1890, printr-o interpelare adresată prim-ministrului (care era și ministru de Interne), generalul Gh. Manu, el denunța „abusurile cari se comit în județul Botoșani cu construcția șoselelor” de către administrația locală în frunte cu primarul C. Gheleme și cu prefectul C. Ghica Deleanu, adversarii săi politici locali, ultimul fiind un cunoscut apropiat al conservatorilor. Pretinzând că nu intenționa „a face opozițiune guvernului”, deputatul botoșănean încerca să convingă auditoriul că decidenții administrativi de la Botoșani foloseau munca prestată de țărani la construcția șoselelor, în baza obligației legale, în avantajul lor personal. Concret, el îi acuza că stabiliseră ca traseul șoselei Botoșani–Ștefănești să străbată inclusiv moșia Șoldănești, proprietatea primarului C. Gheleme. Arăta, cu acel prilej, că acesta era omul fostului regim al lui I. C. Brătianu, că fusese prefect și deputat în timpul guvernării național-liberale și că intenționa să își satisfacă anumite interese personale sub guvernarea Manu. Lucrările ar fi implicat încălcări de proprietăți țărănești chiar în timpul prașilei, exproprieri urmate de reclamații, toate fără o bază legală întrucât Comitetul Permanent n-ar fi aprobat niciun plan pentru ca drumul la care se lucra să fie declarat vicinal. Eventualele acțiuni în justiție, care ar fi fost inițiate de cei nemulțumiți, s-ar fi soldat, atrăgea Enacovici atenția, cu procese pierdute pentru Primăria Botoșani și, implicit, cu daune în buget⁶. Mai mult, măsura impusă de prefectul C. Ghica Deleanu era ilegală, susținea Enacovici, întrucât îi mobilizase pe țărani să lucreze în afara ariei comunei lor, invocând cazul celor din Zlătunoaia, din care o parte o stăpânea chiar el⁷. Pretindea că prefectul avea și el interes de a valorifica zilele de prestație în avantajul său personal, pentru a-și asigura căi de acces convenabile către moșia lui, Deleni. În fine, el amintea că, în privința drumului de la Deleni, Consiliul Județean Botoșani aprobase construcția în anul 1887, însă valoarea lui fusese pur electorală, el servind ca „influență” în contextul ultimelor alegeri din timpul guvernării Brătianu.

Intervenția lui Enacovici era un adevărat rechizitoriu la adresa conducătorilor administrativi de la Botoșani. Deputatul atrăgea atenția că guvernul Manu le îngăduise „libertatea de acțiune” și că, întocmai ca altor reprezentanți din alte județe, li se acordase „ca un premiu averea comunelor și a județelor pentru ingerințele ce le-au exercitat în alegeri”. El îl soma, în final, pe prim-ministrul Manu să trimită o comisie de anchetă pentru cercetarea abuzurilor semnalate la Botoșani; în caz contrar, executivul avea să poarte deplina responsabilitate⁸.

În răspunsul său, Gh. Manu lăsa să se înțeleagă că interpelarea lui Al. Enacovici ascundea intenții de revanșă, deoarece fusese înlocuit din funcția de primar al Botoșaniului în urma raportului prefectului, „în contra faptelor sale”. Nici eventualele referiri la protejarea de către guvern a Consiliului comunal Botoșani, „fiindcă ne-a secondat și are a ne secunda în alegeri”, nu erau întemeiate, pretindea generalul. Deranjat

⁵ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, 1885–1900, București, Editura Ziarului „Universul”, 1928, p. 113.

⁶ *DAD*, nr. 101, 9 iunie 1890, p. 1951–1952.

⁷ *MOF*, nr. 203, 10/22 decembrie 1881, p. 7140.

⁸ *DAD*, nr. 101, 9 iunie 1890, p. 1952.

de acuzele deputatului botoșănean, prim-ministrul îi apăra pe primarul Botoșaniului, C. Gheleme, și pe prefectul C. Ghica Deleanu. Dezvăluia că însăși numirea prefectului se făcuse cu dificultate, după multe insistențe pentru a-l determina să accepte conducerea unui județ în care, chipurile, situația era complicată după precedenta administrație, funcția de prefect fiind vacantă de câteva luni, „din cauza fostului primar și a fostului Consiliu municipal de acolo, a cărui dizolvare am fost nevoit să o cer”. Trimiterea la activitatea de primar a lui Al. Enacovici era evidentă. Mai mult, șeful guvernului invoca „onorabilitatea nesuspectată” a prefectului, împotriva activității căruia n-ar fi existat nicio plângere din partea locuitorilor orașului, a deputaților și senatorilor botoșăneni. Făcând aluzie la substratul politic al demersului lui Al. Enacovici, prim-ministrul Manu atrăgea atenția că, având ca subiect drumurile județene, interpelarea trebuia adresată ministrului Lucrărilor Publice, nicidecum lui, ministru de Interne. Cu alte cuvinte, nu starea drumurilor județene îl preocupa pe interpelator, insinua șeful guvernului, ci conducerea orașului Botoșani, pe care o pierduse. Susținând că se folosea de datele obținute de la Ministerul Lucrărilor Publice, generalul Manu demonta toate acuzele lui Enacovici, cu toate protestele acestuia. Astfel, șoseaua Botoșani–Ștefănești era o șosea județeană, a cărei construcție fusese votată de Consiliul Județean Botoșani, de la care urma să se construiască o șosea vicinală cu trecere prin Șoldănești. Cealaltă șosea la care administrația județeană aprobase lucrările era Hârlău–Dolhasca, zilele de muncă la șosele fiind destinate respectivelor lucrări și nicidecum, pretindea Manu, satisfacerii intereselor primarului C. Gheleme sau ale prefectului Ghica-Deleanu. În ciuda distanței față de domiciliile lor, locuitorii din Șoldănești fuseseră mobilizați la construirea șoselei Botoșani–Strahotin, pentru că aceasta trecea prin Șoldănești, revenindu-le, prin urmare, obligația legală de muncă. Lucrările la respectivele șosele fuseseră votate de Consiliul Județean anterior mandatelor primarului Gheleme și prefectului Ghica. Întâmplarea ca vreunul din cei doi să-și aibă moșiile în zonele de construcție ale șoselelor județene nu-i inculpa deloc. Prim-ministrul Manu își reafirma sprijinul pentru Gheleme și Ghica, iar „incidentul” era închis⁹.

Cu prilejul alegerilor comunale din toamna anului 1890, opoziția liberală a obținut rezultate bune, reușind să învingă în multe localități. Conservatorii însă, cu excepția Bucureștiului, n-au dovedit o unitate de vederi și de interese. Presiunile lor asupra guvernului se adăugau, așadar, celor exercitate de opoziție. S-a încercat aplanarea conflictului prin operarea unor remanieri. La 16 noiembrie 1890, în urma demisiilor lui Th. Rosetti și Gr. Păucescu, Alexandru Marghiloman părăsea portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice în favoarea lui Titu Maiorescu, ocupându-l în schimb pe cel al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, iar Grigore Triandafil era numit ministru al Justiției¹⁰. Noile permutări ministeriale îi satisfăceau însă mai mult pe junimiști și îi frustrau pe liberali-conservatori. În special gruparea lui Gh. Vernescu, pe lângă lipsa reprezentării ei în guvern, își vedea rândurile subțiate la începutul anului 1891 prin plecarea marelui ei elector și primar al Capitalei, Pake Protopopescu, urmat de unii din partizanii săi¹¹.

În Botoșani, Al. Enacovici și amicii săi politici făceau opoziție dărză împotriva guvernului Manu. În coloanele organului său de presă, administrația județului era înfierată ca „incapabilă, răutăcioasă și veninoasă”. Se citau cazuri de încadrări de personal contra cost¹² și de impuneri abuzive a mai multor primari și a altor funcționari

⁹ *Ibidem*, p. 1953.

¹⁰ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 311.

¹¹ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 126.

¹² Această practică obișnuită în administrația noastră era descrisă, cu foarte mult spirit, în ziarul lui Al. Enacovici, astfel: „Suntem în plină campanie comercială; cererile și ofertele cresc, valoarea lucrurilor se

administrativi în teritoriu, în pofida dorinței localnicilor¹³. Totodată, în cadrul întrunirilor publice, care reuneau întotdeauna figuri ale elitei botoșănene, Al. Enacovici avea oportunitatea de a-și expune viziunea asupra problemelor de interes local și regional. Reunite sub titlul *Mișcarea moldovinească*, dările de seamă inserate în paginile ziarului său dezvăluie concepțiile participanților și, implicit, pe ale sale. O astfel de întrunire avea loc la data de 30 ianuarie 1891, dezbaterile având ca temă generală „necesitățile” zonei de nord a Moldovei, inclusiv ale Botoșanilor. Au fost emise opinii pertinente, între care cea a avocatului I. Arapu, care respingea „exploatarea chestiunii separatiste”, susținând că doleanțele locuitorilor erau pur „chestiuni economice”. T. Boldur Lățescu, considerat „un vechi și titrat apărător al drepturilor Moldovei”, a insistat asupra necesității sprijinirii de către autoritățile centrale a „intereselor localităților ce sunt mai asuprite”, cum erau cele din Moldova. El invoca exemplul Italiei, care își desăvârșise unitatea națională tocmai prin sprijinirea dezvoltării provinciilor întregite, lăsându-le să găzduiască totodată și cele mai importante instituții judiciare, financiare și de cultură.

Solicitat să-și spună părerea asupra situației Moldovei, și a Botoșaniului în special, Enacovici a expus o viziune modernă de dezvoltare a regiunii, abordând aspecte financiare, administrative și de infrastructură. Bun cunoscător al potențialului agrar al zonei, el însuși având interese economice derivate din calitatea sa de mare proprietar funciar, deputatul a susținut necesitatea creării de debușeuri pentru produsele locale. În acest scop, el insista pentru racordarea Botoșaniului și a întregii regiuni la comerțul maritim și, prin extensie, la restul lumii, prin canalizarea Prutului, în baza convenției deja semnată de statele riverane. Totodată, în eventualitatea unei apropiate inaugurări a liniei ferate Iași–Dorohoi, se impunea legarea Botoșaniului de Valea Jijiei și racordarea respectivei căi ferate cu liniile rusești și austriece. Valea Siretului, Valea Jijiei și, implicit, căile ferate urmau să fie legate printr-un sistem de șosele paralele, care ar fi străbătut transversal județul Botoșani. Însă, atrăgea el atenția, toate aceste inițiative nu s-ar fi putut în mod eficient aplica fără o reală descentralizare administrativă care să aducă „independența județului, autonomia comunei”, astfel încât să fie conduse de „bărbați aleși, nu numiți de guvernul central”. Era, în esență, o doleanță de factură liberală modernă, des întâlnită în programele politice românești de secol XIX și nu numai, dar niciodată cu adevărat aplicată. O parte a contribuțiilor, în special „darea șoselelor”, urma să fie colectată în bugetul local și utilizată potrivit destinației lor. În concepția deputatului vernescan, chestiunea finanțării unor astfel de proiecte putea fi rezolvată prin înființarea de instituții de credit și în partea de nord a Moldovei, ce ar fi contribuit la creșterea averii particularilor și, implicit, a țării întregi. La fel ca antevorbitorii săi, Enacovici declara că demersul cunoscut ca „mișcarea moldovinească” nu constituia decât o „mișcare pur economică și de cultură națională”. Totuși, anumite aspecte politice erau atinse. Necesitatea dobândirii autonomiei, inclusiv în privința desemnării candidaților locali la alegerile parlamentare, era susținută de dr. Ștefanovici, care amintea cazul lui Alexandru Lahovary, ales deputat de Botoșani în anul 1888. Nefiind moldovean, ministrul Afacerilor

mărește, un trafic nemaipomenit se-ntinde de la centru la periferie. Credința generală e că posturile sunt scoase la mezat, că ofertanții s-adjudecă unii pe alții, că prețurile definitiv admise au devenit exorbitante, c-această scumpete îngrijește nu numai p-acei ce rămân adjudecatari dar, mai ales, pe bietul cetățean contribuabil căci, în definitiv, totul asupra sa se revarsă”. Vezi „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 5, 6 februarie 1891, p. 1.

¹³ Pentru forța sugestiei, se insista asupra repercusiunilor în plan social pe care ilegalitățile autorităților administrative le-ar fi putut provoca: „Lucrurile se prepară de mult și cu o mână lungă; arbitrarul administrației împinge populațiunea la disperare. Să nu uităm că una din cauzele mișcării țărănești de la 1888 a fost și acea a impunerei primarilor cari-i exasperau” (*ibidem*).

Străine dovedise „că a fi un om erudit, de-o valoare oarecare politică, a fi chiar ministru, nu e suficient spre a fi și bun reprezentant al unei localități”. Era deopotrivă o răbufnire locală la adresa centrului politic decident, în sens general, dar și o manifestare a opoziției la adresa guvernului Manu. Se ignora faptul că alegerea ca deputat a lui Al. Lahovary la Botoșani fusese concepută în planul general al Opoziției Unite de a câștiga alegerile, aceluiași context politic datorându-i și Al. Enacovici începutul carierei parlamentare. La finalul întrunirii, era ales un comitet local „pentru apărarea intereselor Moldovei”, în care figura și Al. Enacovici, iar ulterior erau alese un birou sub președinția lui Dimitrie Scarlat Miclescu și o comisie formată din 11 persoane, desemnată să identifice și să formuleze „nevoile și suferințele județului și orașului Botoșani”. Se reitera, în principiu, dezideratul ca mișcarea să rămână una economică și culturală și să nu se transforme într-o „armă de partid”¹⁴.

Între timp însă, evenimentele politice se precipitau la nivel central. Încercând să provoace căderea guvernului, vernescanii din Senat nu ezitau să colaboreze cu naționali-liberali și reușeau, printr-un vot de blam, să respingă proiectul privind modificarea legii învățământului, în varianta susținută de ministrul Titu Maiorescu. Urmarea a fost demisia guvernului, înaintată de generalul Gh. Manu la 15 februarie 1891, cu toate că regele îi oferise alternativa dizolvării Senatului¹⁵.

Vestea demisiei guvernului Manu era comentată cu satisfacție în ziarul lui Al. Enacovici. Votul Senatului fusese „ușa deschisă spre a înlesni eșirea onorabilă a unui oaspete incomod”, după cum ironic se scria. Generalul Manu era criticat pentru incapacitatea sa politică (deoarece eșuase în pretinsa sa tentativă de a-i uni pe toți conservatorii), pentru ambiguitatea dovedită când, ca membru al partidului liberal-conservator, se intitula „conservator” în mediile sale intime și, mai presus de orice, pentru „ambitiunea nejustificată de a fi cu orice preț prim-ministru”¹⁶. Însă, ceea ce îi deranja cel mai mult pe amicii politici ai lui Alexandru Enacovici era tocmai încercarea conservatorilor de a se apropia de junimiști, considerați „tot conservatori”, cu scopul de „a nu împărți puterea cu acei fără de care n-ar fi ajuns acolo unde se află”, adică cu liberalii vernescani¹⁷.

Tot în paginile „Voacii Botoșanilor” erau dezvăluite discuțiile și consultările care au avut loc între factorii politici după demisia guvernului Manu. Pentru grupul Enacovici, varianta agreată era un guvern liberal-conservator condus de generalul Ioan Em. Florescu, soluție care va fi pusă în practică în curând¹⁸.

Un cabinet „liberal-conservator”

Guvernul Ioan Emanoil Florescu se constituia la 21 februarie 1891. Noua formațiune ministerială¹⁹ era un „cabinet pur liberal-conservator”, cu excluderea tuturor junimiștilor,

¹⁴ Din comitetul botoșănean făceau parte Dimitrie Scarlat Miclescu, Ilie G. Ciolac, Gheorghe V. Urzică, Cassian Lecca, I. V. Arapu, Theodor Boldur Lățescu, N. P. Ianovici, N. Giurgea, dr. Al. Ștefanovici, Gh. Russu, A. Savu, P. H. Cortazzi, G. Savinescu, Gh. Cosmovici, G. Zamfirescu, I. Gh. Apăteanu, V. Talpă, dr. G. Aronovici, G. Severin, Gh. Cerchez, Th. Schipor, dr. G. Bucșănescu, Șt. Lupașcu, V. Siriteanu, N. Adam, Al. Ionescu, Ioan Mărgineanu, Em. Iorga, C. Gallin, V. Baltă, N. Enășescu, M. Rosset, Gh. Stroici, I. Stamatî, C. Vasiliu, Em. Leonescu, I. Bălușescu, Chr. Pilat, Ed. Ulea, V. D. Vasiliu, An. Gheorghiadu, Gr. Goilav. *Mișcarea moldovinească*, în „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 7, 19 februarie 1891, p. 2.

¹⁵ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 311.

¹⁶ „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 5, 6 februarie 1891, p. 2.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 7, 19 februarie 1891, p. 2.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Membrii noului guvern erau: generalul Ioan Em. Florescu, care exercita președinția Consiliului de Miniștri, Lascăr Catargiu, ministru de Interne, Constantin Esarcu, ministru al Afacerilor Străine, Gheorghe D.

dar și a lui Al. Lahovary²⁰. De data aceasta, aripa vernescană era bine reprezentată la nivel ministerial. Cu excepția liderului, care gestiona două portofolii, Finanțele și Justiția, în guvern intrau și partizanii săi, G. Dem. Teodorescu și Ilariu Isvoranu²¹. A fost probabil un moment în care Al. Enacovici ar fi putut spera la ocuparea unui post de ministru.

Guvernul a fost încă de la început contestat în privința capacității sale²² și a primit un vot de blam din partea Camerei. Drept urmare, regele i-a acordat dizolvarea Adunării la 22 februarie 1891, stabilindu-se noi alegeri parlamentare în luna aprilie 1891²³.

În cadrul alegerilor desfășurate la Botoșani, Alexandru Enacovici a avut un rol esențial. Membru important al partidului de guvernământ, influent pe plan local, el a avut sarcina de a colabora cu prefectul Gh. Cercez²⁴ pentru obținerea succesului electoral. Postura sa era aceea a „delegatului” guvernului pe lângă prefect care, conform practicii electorale românești, îl transforma *de facto* în conducătorul județului²⁵.

Pentru Al. Enacovici, momentul era unul fast și dătător de speranțe. Dizolvarea Camerei și organizarea noilor alegerilor de către guvernul I. Em. Florescu însemnau, implicit, după moravurile politice ale epocii, adjudecarea unui nou mandat de deputat și

Vernescu, ministru al Finanțelor și ad-interim la Ministerul Justiției, George Dem. Teodorescu, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, Iacob Lahovary, ministru de Război, Ilariu Isvoranu, ministru al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, și Constantin Olănescu, ministru al Lucrărilor Publice (Ion Mamina, *op. cit.*, p. 311).

²⁰ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 126.

²¹ „România Liberă”, nr. 3504, 27 mai/8 mai 1889, p. 1; G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, București, Tipografia „Lupta”, 1892, p. 74.

²² În ziarul lui G. Panu se făcea o severă analiză asupra componenței guvernului și a situației partidului liberal-conservator care îl susținea. Miniștrii erau inferiori din punctul de vedere al competenței comparativ cu P. P. Carp, Al. Lahovary, Titu Maiorescu, G. Gr. Cantacuzino, Menelas Ghermani, Gh. Manu ș.a., iar partidul liberal-conservator nu întrunea niciuna din condițiile de existență a unui partid serios, nu era numeros, nu avea o ideologie de viitor, nu era format din „oameni de elită ca inteligență”. Se recomanda grabnica retragere de la guvernare (*Sărac partid*, în „Lupta”, anul XIII, nr. 1352, 28 februarie 1891, p. 1).

²³ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, p. 127; Ion Mamina, *op. cit.*, p. 229.

²⁴ Gheorghe (Iorgu) Ioan Cercez a fost cumnatul lui Al. Enacovici, căsătorit cu sora sa, Paraschiva (*Schiță genealogică a familiei Enacovici întocmită de Mihai Dim. Sturdza și Mihai Alin Pavel, Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. VI, *Dabija-Exarcu*, coordonator și coautor Mihai Dimitrie Sturdza, București, Corint Books, 2017, p. 380). Numirea lui la conducerea județului Botoșani fusese salutăată de grupul Enacovici, fiind caracterizat ca un „mare proprietar, un eminent agricultor și un vechi funcționar administrativ”. Totodată, în funcția de director al Prefecturii a fost numit N. Caimacam, avocat, care mai ocupase respectivul post și în trecut; el mai fusese membru în Consiliul comunal și chiar locuitor de prefect. De asemenea, în diferite funcții administrative din județ erau numite rude ale unor importante personalități locale, precum V. Isăcescu, „fiul avutului proprietar din acest județ”, ca subprefect în plasa târgului Miletin, C. Codrescu, fratele senatorului de Botoșani, Codrescu, în plasa Coșula, ș.a. Alții fuseseră recrutați din rândul naționalilor-liberali, precum M. Caraiman, numit subprefect în plasa Jijia-Ștefănești („Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 10, 10 martie 1891, p. 2–3).

²⁵ Într-un articol plin de ironie la adresa strategiei electorale a guvernului, găsind-o similară celei din timpul Revoluției Franceze, când fiecărui general i se atribuia, spre consiliere și control, câte un delegat civil, C. Bacalbașa scria: „Și iată cum a procedat conul Lascăr. Pentru conducerea operațiunilor electorale prin județe a fost desemnat naturalmente prefectul. Prefectul este șeful natural al partidului guvernamental, prefectul are darul de a învinge și de a convinge, într-un cuvânt prefectul are în mână pânea și cuțitul. Dar pe lângă fiecare prefect, guvernul, «convențiunea liberal-conservatoare», a delegat câte un partizan devotat, câte un om de încredere, a cărui misiune este să supravegheze pe șeful județului, să-i dea ordinile necesarii, să-i comunice poruncile superioare. Acest delegat este șeful real al județului, în mâna lui prefectul nu este decât o jucărie și, fără știrea sa, niciun fir de păr nu se poate mișca în tot coprinul districtului”. Alături de Al. Enacovici, erau citate cazurile altor „delegați” guvernamentali, precum I. Em. Epureanu la Tutova, G. Mârzescu la Iași, colonelul Roznovanu la Neamț, T. Calimachi la Dorohoi, C. Iarca la Buzău ș.a. (Constantin C. Bacalbașa, *Nu sunt retrograzi*, în „Lupta”, anul VIII, nr. 1374, 27 martie 1891, p. 1).

perspectiva unei ascensiuni spre banca ministerială. De altfel, satisfacția pe care a încercat-o la anunțarea dizolvării Adunării era comună cu a tuturor amicilor săi politici, îndreptățiți să spera la prelungirea propriilor cariere publice²⁶. Ei salutau ieșirea de la guvernare a junimiștilor din cabinetul Manu, prevăzându-le totodată sfârșitul ca partid politic. Singurul lor „merit”, se susținea, fusese acela de a fi creat „confuziunea în sânul partidelor noastre istorice”. Se spera, cu ocazia noilor alegeri, într-o limpezire a mediului politic, prin încetarea „disidențelor nejustificate”, și intrarea în competiție numai a celor „două mari partide ce-și vor disputa victoria”²⁷. Se făcea o distincție netă între liberali și conservatori, ignorându-se existența partidului liberal-conservator, din care, la nivel declarativ, colaboratorii politici ai lui Al. Enacovici făceau parte. Era, în subtext, o afirmare a identității liberale.

Noul guvern era prezentat ca salvatorul situației, pe fondul „crizei” pretinsă a fi creată de precedenta guvernare Manu („concentrații”). Între problemele stringente care trebuiau rezolvate se numărau „legea impropriității sătenilor”, a „tarifului autonom”, „revizuirea bugetelor”, „reînnoirea personalului administrativ” în urma demisiilor unor prefecți și organizarea alegerilor. Satisfacția grupului Enacovici pentru dizolvarea Consiliilor comunal și județean, considerate profund corupte, era dublată de încrederea că întreaga administrație locală din Botoșani urma să fie recrutată „din sânul partidului liberal-conservator”²⁸. În definitiv, ambiții, speranțe și promisiuni din registrul politicianist al epocii.

În paginile ziarului său, Al. Enacovici a desfășurat o activă campanie electorală în favoarea guvernului I. Em. Florescu și a grupului său politic. Interesul său era în primul rând justificat de propria candidatură pentru obținerea unui mandat de deputat la colegiul I din Botoșani. Cele mai multe articole le erau consacrate adversarilor politici, junimiști, conservatori „concentrați” din jurul lui Al. Lahovary și Gh. Manu, național-liberali²⁹, prezentați ca alternativa nedorită la gestionarea afacerilor publice, compromiși în urma ultimei experiențe administrative³⁰. Între aceștia, junimiștii erau cel mai vehement contestați, atât în privința existenței lor ca partid politic, cât și ca pondere în Botoșani. Zvonurile privind o eventuală candidatură a lui P. P. Carp la colegiul I din Botoșani, care să fie susținută de „grupul armenilor”³¹, al conservatorilor și al „oamenilor scoși

²⁶ În note ironice, C. Bacalbașa descria astfel scena dizolvării Camerei: „Primul-ministru deschide tremurând hârtia și citește cu un glas pierdut decretul de dizolvare. Când pronunță cuvintele: *Camera este și rămâne dizolvată*, tunete de aplauze izbucnesc din toate părțile. Enacovici să razimă de bucurie de pieptul lui Todiriță... Buzdugan, Vernescu se uită la Ilarion, Ghedem își vără nasul în portofoliu, iar opoziția râde și face glume” (idem, *Fizionomia Camerei*, în „Lupta”, anul VIII, nr. 1349, 24 februarie 1891, p. 1).

²⁷ „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 8, 28 februarie 1891, p. 1.

²⁸ Membrii fostei administrații locale de la Botoșani erau acuzați că „au introdus corupțiunea ca mijloc de a-și aduna aderenți”, „au pus posturile la mezat și s-au hărășit toți cei ce umblau după funcțiune fățiș. Alții, mai dibaci, trimiteau oferta închisă, acompaniată de garanția sunătoare și, la auzul ei, se răspundea imediat prin numire. S-a falsificat lista juraților, s-au paralisat orice lucrări de bună administrațiune” (*ibidem*).

²⁹ *Ibidem*, nr. 18, 28 aprilie 1891, p. 1.

³⁰ „Cincisprezece luni de ineptă și inertă administrațiune” ar fi însemnat guvernarea generalului Manu. Erau dezvăluite legăturile veroase ale unor funcționari administrativi cu diverși cetățeni, acte de corupție frecvente în administrația noastră, de ieri și de astăzi, citabile spre cunoaștere și amuzament: „Toți au fost loviți în partea cea mai sensibilă; un adevărat atac s-a îndreptat contra pungelor tuturor. Cutare comerciant din târgul vitelor se plânge că i s-a [sic!] luat 300 lei bani și 308 lei s-a făcut consumație fără să i se plătească, un altul c-a dat bani spre a plăti chiria caselor în care s-așezase în timp de iarnă conducătorul situațiunei, cestalalt se plânge că i s-a făcut un împrumut forțat și nu i se dă nicio speranță de a fi plătit. Un funcționar mic d-a poliției, scos din slujbă, se vaetă c-a plătit cu 800 de lei ocuparea acestui post și reclamă să-i dea banii în drept. Și așa cu unul și așa cu altul și-n fine cu toți” (*ibidem*, nr. 10, 10 martie 1891, p. 1).

³¹ Foarte influent în politica botoșăneană, „grupul armenilor” era reprezentat mai ales prin familiile Ciolac și Ciomac (dar și Manea, Arionovici, Țăranu, Popovici-Bâznoșanu). Cu toate că unii dintre acești

din slujbe, îndepărtați de la sacul cu grăunțe”, erau ferm dezmințite. La fel și cele care dezvăluiau temerea personală a lui Al. Enacovici că ar fi putut pierde sprijinul colegiului I și al „amicilor” săi în legătură cu colegiul al II-lea. Mesajul transmis era de o certitudine dezarmantă în privința rezultatului final al alegerilor: la colegiul I, „toți cei înscriși sunt amicii noștri, așa încât avem o superioritate necontestată asupra adversarilor noștri, de aceea putem cu siguranță afirma că reușita e deplin asigurată”, iar la colegiul II, concurența era aproape inexistentă³². Încrederea în victoria finală a liberalilor-conservatori la Botoșani era dată și de știrea că național-liberalii din localitate, inclusiv grupul armenilor, în urma întrunirii de la domiciliul lui Christea Goilav, stabiliseră să sprijine guvernul Florescu³³. La aceasta se mai adăuga și știrea că adversarii politici, „concentrații”, adică adepții lui Al. Lahovary, Gh. Manu și junimiștii lui P. P. Carp decisese să nu mai colaboreze în timpul alegerilor, urmându-și fiecare propria cale³⁴.

Totuși, știrile din timpul campaniei electorale sunt departe de a ne oferi o imagine clară a spectrului politic local. La aceasta au contribuit tratativele dintre diferitele grupări, mobilitatea opțiunilor membrilor, prezentarea unor versiuni convenabile din partea actorilor politici implicați. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a dezmințit însă speranțele lui Al. Enacovici, deoarece național-liberalii chiar au colaborat cu junimiștii în timpul alegerilor. Mai mult chiar, P. P. Carp și-a depus candidatura la Botoșani pentru un mandat de deputat și a sosit în oraș spre a se edifica asupra șanselor de reușită. Însoțit de Gr. Buiucliu, el a vizitat diverși potențiali susținători, spre disconfortul lui Al. Enacovici și al susținătorilor săi. Acesta își informa cititorii că P. P. Carp rămăsese dezamăgit să afle că, deși național-liberalii înclinau spre alianța cu junimiștii, în schimb nu îi acceptau candidatura. Se afirma cu certitudine chiar că nu avea nicio șansă de a fi ales la Botoșani, din moment ce nemulțumirea publică față de ultima guvernare îi împingea pe majoritatea votanților către candidații partidului liberal-conservator.

Pentru convingerea electorilor se organizau întruniri publice, la care Al. Enacovici lua întotdeauna cuvântul. Mesajul transmis era invariabil împănăt cu critici la adresa precedentei guvernări, a administrației locale³⁵ și cu promisiuni de remediere a situației generale. Alegătorii erau atenționați să nu voteze cu cei care contribuiseră la scumpirea

notabili armeni pot fi regăsiți printre liberali, iar alții printre conservatori, interesele lor comerciale și înrudirile îi făceau să colaboreze între ei indiferent de culoarea politică a guvernului aflat la putere.

³² Interesante sub aspectul moravurilor politice locale și al fizionomiei corpului electoral sunt următoarele calcule și previziuni, cu rol de sugestionare a votanților, inserate în coloanele ziarului lui Al. Enacovici: „Grupul armenilor se compune din 23 votanți la colegiul I-ii, din aceștia doi votează la Dorohoi, 14 sunt declarați că merg cu partidul liberal-conservator, iar 7, aparținând unei singure familii, sunt încă nedeciși și așteaptă momentul de a se putea cu toții întruni și a lua o rezoluțiune finală. Oricine însă prevede c-această hotărâre nu poate fi alta decât unirea celor puțini cu cei mulți și formarea grupului în un singur mănunchi. Aceasta a și fost forța acestui grup până acum și, a lucra altfel, ar fi a provoca o desbinare ce va aduce ruina grupului și-l va face să nu însemne nimic. Prin urmare, orice sprijin al preținșilor junimiști pe grupul armenilor e o iluziune pierdută, un mijloc de a amăgi pe cei lesne crezători. Conservatorii? Dar cine nu știe că cea mai mare parte din aceștia merg cu d-nul Catargi și general Florescu, că departe de a se da cu junimiștii, îi suscitează o candidatură proprie și vor să lupte ca și în trecut (acei sinceri, bineînțeles) cu partidul liberal conservator. Sunt, este adevărat, și câțiva flotanți cari cred a pescui în turbure, dar numărul lor e atât de mic, încât, la cea întâi mișcare, și-au văzut neputința” (*ibidem*).

³³ Se afirma cu siguranță că cei 21 de alegători din respectivul grup de la colegiul I și cei 53 de la colegiul al II-lea urmau să voteze lista liberalilor-conservatori (*ibidem*, p. 2).

³⁴ *Ibidem*, nr. 11, 17 martie 1891, p. 1-2.

³⁵ Se pretindea că, prin comparație cu perioada în care Enacovici și grupul său politic se aflaseră la conducerea Botoșaniului, cei care administraseră orașul, începând cu luna decembrie 1889, dovediseră o condamnabilă neglijență în exercitarea îndatoririlor lor, necontinuuând lucrările de infrastructură începute (*ibidem*, nr. 14, 7 aprilie 1891, p. 1).

traiului zilnic prin creșterea prețurilor la pâine și carne, în profitul speculanților și al lor propriu și nici cu acei candidați care, anterior, ca deputați de Botoșani în Cameră, combătuseră proiectul de construire a căii ferate Dorohoi–Iași³⁶. Junimiștii, „concentrații”, „conservatorii puri” care conduseseră destinele Botoșaniului și ale localităților din județ începând cu anul 1889 erau denunțați ca adevărații responsabili pentru situația economico-financiară precară în care se aflau orașul și județul. Ei s-ar fi organizat în „bande d-exploatare” spre „a trage un profit” și, în acest scop, „și-au sporit lefurile”, împărțindu-și „averea contribuabilului între dânșii”, cauzând bugetului un deficit de peste o sută de mii de lei. La acestea se adăugau impunerea de noi taxe, care i-au ruinat și mai mult pe comercianți, abuzurile și ilegalitățile comise cu prilejul recrutărilor, a numirilor în funcții, a dizolvării diferitelor consilii comunale, a confirmărilor în funcțiile de primar, a antreprizelor lucrărilor publice. Se preconiza că, menținându-se sistemul de taxe introdus de fosta administrație, orice progres era imposibil în următorii trei ani³⁷.

Pe lângă subiectele politicianiste și strategiile electorale erau abordate, mai rar, și unele care priveau dezvoltarea regiunii. Între acestea, era reluată chestiunea canalizării Prutului, fiind prezentată ca premisă pentru „schimbarea stărei economice a județului nostru”³⁸. Începutul lucrărilor era așteptat să se petreacă chiar în anul 1891, alăturându-se celuilalt important demers de dezvoltare a infrastructurii, construirea liniei ferate Dorohoi–Iași pe Jijia, începută deja. Statele limitrofe, Rusia și Austria, avansaseră fondurile necesare Comisiei Prutului, rămânând ca România să procedeze întocmai. Numai că, din cauza guvernului Manu, pretindeau susținătorii lui Al. Enacovici, bugetul nu fusese votat și, implicit, nici sumele necesare demarării lucrărilor nu fuseseră prevăzute, deoarece foștii guvernanți se preocupaseră de propriile interese, precum menținerea la putere, dizolvând Camerele. Îi revenea noului guvern Florescu să convoace Parlamentul și să fixeze în noul buget sumele necesare. Pentru că, după cum just se evidențiază, județul Botoșani, străbătut în sud de linia Ițcani–Verești, prin mijloc de linia Jijia (Dorohoi–Iași) și pe latura sa estică și nordică de Prut, avea stringentă nevoie de o astfel de investiție, precum și de construirea rețelei de șosele care să facă legătura între aceste căi de deschidere spre debușeele din Rusia, Austria și, prin Galați, cu Dunărea și Marea Neagră³⁹.

La 4 aprilie 1891, în casele senatorului N. Sofian din Botoșani erau stabilite candidaturile pentru alegerile de deputați din partea partidului liberal-conservator. Astfel, la colegiul I din Botoșani urmau să candideze Al. Enacovici, Garabet Ciolac și Costache Ghica, iar la colegiul al II-lea, Teodor Buzdugan, Grigore T. Goilav, Vasile C. Timuș. În ziua următoare, în cadrul unei întruniri publice organizate în interiorul școlii Marchian, candidații s-au prezentat în fața alegătorilor. Cu acel prilej, Al. Enacovici și-a susținut profesiunea de credință printr-un discurs caracteristic momentelor electorale, conținând preponderent atacuri la adresa adversarilor politici. Junimiștii erau cei vizați, etichetați ca „trădători” care părăsiseră partidul liberal-conservator în toamna anului 1888, după ce beneficiaseră de aportul acestuia spre a fi aleși deputați și senatori. El le atrăgea atenția celor prezenți să nu se lase convinși să voteze în favoarea lui P. P. Carp, șeful politic al junimiștilor⁴⁰ care, de îndată ce ajung la „centru”, își uită angajamentele

³⁶ *Ibidem*, nr. 13, 2 aprilie 1891, p. 1.

³⁷ *Ibidem*, nr. 14, 7 aprilie 1891, p. 1.

³⁸ *O știre îmbucurătoare*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 9, 3 martie 1891, p. 1.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ În coloanele periodicului lui Alexandru Enacovici, adversarilor junimiști le era contestată atât forța politică – „microscopicul grup junimist ce s-a ridicat cu pretențiuni de oameni politici” –, cât și activitatea lor culturală. Sub acest din urmă aspect era citată opinia unui alegător botoșănean, „d-nul Varlam”, care, în cadrul

politice anterioare. În plus, conservatorii botoșăneni „de nuanța Manu – Lahovari” erau atenționați să nu voteze cu Carp, din moment ce încetase orice colaborare între acesta și conservatorii disidenți. Un alt aspect asupra căruia Enacovici a insistat a fost acela al situației economice a Moldovei, inferioară celei a Munteniei, temă abordată și în alte împrejurări. În special cuantumul impozitelor asupra spirtoaselor și asupra suprafețelor de teren, mai mare în cazul Moldovei, îl indigna pe omul politic botoșănean⁴¹.

Campania electorală din Botoșani din primăvara anului 1891 nu diferea de precedentele sub aspectul retoricii publice întrebuițate de competitorii politici. Și atunci, opoziția se plângea de mijloacele întrebuițate de administrație pentru a-i zădărnici acțiunile și întrunirile, în special folosirea unor „bande” de intimidare, o scrisoare de protest în acest sens, semnată de C. Bobeică, C. Gheleme, D. Scarlat Miculescu, fiind expediată ministrului de Interne Lascăr Catargiu. În replică, liberal-conservatorii lui Alexandru Enacovici respingeau acuzele primite, invocând „calmul” ce domnea în oraș, împrejurarea că „arareori s-au văzut alegeri mai linișcite, libertăți mai întinse de care toți fac un us egal, precum se vede cu ocazia acestor alegeri”. Importanța acțiunilor politice ale adversarilor era minimalizată, ele fiind considerate fără sorți de izbândă în fața preținsului val de susținere existent în favoarea candidaților liberal-conservatori. Junimiștii și grupul „ce se pretinde a se numi conservator”, adversari ai lui Alexandru Enacovici, erau prezentați ca neavând nicio coeziune, animați doar de ambiții personale, utilizând metode blamabile din perspectiva moralității publice pentru a-și atrage susținători⁴².

Cu puțin timp înaintea începerii operațiunilor electorale, în jurnalul lui Al. Enacovici se publica *Manifestul partidului liberal conservator*, elaborat de comitetul executiv al formațiunii politice. Documentul se dorea a fi o „sinteză” cu valoare de „doctrină” a diferitelor idei și principii, caracterizând cele două orientări politice existente în partid, și cuprindea obiective de atins, mai mult sau mai puțin generale, în domeniile politic, social, administrativ, economico-financiar.

Se exprima dintru început preferința pentru „regimul constituțional”, a cărui funcționare „regulată și normală” să fie bazată pe două partide mari, organizate, care să alterneze la guvernare, în mod pașnic. Erau excluse din discuție grupurile politice, ca potențiale variante de guvernare, deoarece prezența lor împiedica formarea unor majorități parlamentare necesare stabilității executivului.

De asemenea, unele explicații de natură ideologică erau menite a informa cititorii asupra evoluției elementului conservator, care l-a condus spre acceptarea colaborării cu liberalii de nuanța Vernescu. Astfel, după ce se amintea contribuția „vechiului partid conservator” la dezvoltarea statului român, se evidenția faptul că acesta conștientizase „progresul ideilor și transformările survenite în România” și se îndreptase „către ideile și elementele liberale și democratice moderate”. Prin urmare, el menținuse „tradițiunea forței de rezistență în contra transformărilor radicale de natură a sguului baza însăși a societății”, dar, în același timp, se arăta „deschis tuturor progreselor înțelepte, tuturor

unei întruniri politice a susținătorilor lui Enacovici, se întreba: „Unde sunt scrierile d-lui Carp? Cine le-a văzut? Cine le-a citit și cine au profitat? S-au îmbrăcat cu hainele lui Eminescu, Lambrior și Conta și, părăsind asociațiunea lor literară în care n-au făcut nimic, vor acum să pretindă la regenerarea acestei țări” (*ibidem*, nr. 14, 7 aprilie 1891, p. 1).

⁴¹ *Ibidem*, p. 1–2.

⁴² O întrunire a adversarilor politici C. Bobeică, C. Gheleme, D. Sc. Miculescu, alături de „câțiva” alegători din colegiile al II-lea și al III-lea, în cursul căreia se aleseseră delegații, era descrisă ca fără importanță politică. Împrejurarea că se consumaseră „mai multe litruri de vin” le indica susținătorilor lui Al. Enacovici neseriozitatea participanților, deoarece „la mâncare și băutură mulți flămânzi și setoși se cred bine invitați” (*Mișcarea electorală*, în „Vocea Botoșanilor”, nr. 14, 7 aprilie 1891, p. 2).

îmbunătățirilor cerute de trebuințele timpului”. În consecință, se afirma dispoziția pentru consolidarea și dezvoltarea instituțiilor țării „conform spiritului poporului nostru”, concomitent cu circumspecția asupra acelor „pretinse progrese cari, transplantate fără studii și pregătiri în țara noastră, nu fac decât să producă frământări sterpe și dăunătoare”.

O preocupare specială era arătată situației lumii rurale, însă măsurile propuse erau de ordin general: „aplicarea și îmbunătățirea legilor privitoare la soarta țăranilor”, „îmbunătățirea situației preoților”, considerați un „factor important de cultură morală”, accesul mai facil la justiție al populației rurale prin simplificarea formalităților, înființarea spitalelor rurale.

Îmbunătățirea situației financiare a țării în urma promovării „unei politici financiare și economice bazată pe principiile științei și pe lecțiunile experienței” era considerată de stringentă necesitate. O altă preocupare a liberal-conservatorilor era dezvoltarea agriculturii, înțelegând ca „baza prosperității noastre materiale”, coroborată cu găsirea unor deșeuuri „din ce în ce mai largi” pentru produsele solului românesc. Era de fapt obiectivul tuturor marilor proprietari care compuneau partidul, implicat al lui Alexandru Enacovici, care îi va consacra un spațiu important în cuprinsul discursurilor sale parlamentare.

Sistemul de impozite era perfectibil, în optica autorilor programului, susținându-se „o repartitie mai dreaptă a dărilor către stat”. În viziunea lor, cuantumul licențelor și patentelor trebuia micșorat, la fel și impozitul de 5% asupra salariilor funcționarilor și a pensiilor.

De asemenea, un obiectiv fundamental pentru România, prezent și în alte programe politice, era „legea de admisibilitate și de înaintare în funcțiunile administrative”. Liberal-conservatorii își exprimau speranța că adoptarea ei „va contribui a mai pune la adăpost bugetul de asalturile ce i se dau, a procura statului servitori capabili și instruiți cu o pozițiune mai stabilă și, totodată, va lua din mâna guvernului o armă, adesea periculoasă, pentru cea mai importantă din libertăți, libertatea electorală”. Altfel spus, a asigura independența administrației în fața factorului politic, un deziderat des întâlnit, niciodată împlinit⁴³.

Alegerile parlamentare pentru Cameră, stabilite a avea loc în zilele de 9–11 aprilie 1891⁴⁴, s-au desfășurat într-o atmosferă de violență confruntare. Bineînțeles că, utilizând metodele specifice ale presiunii administrative, guvernul a reușit să câștige alegerile⁴⁵, însă diferența față de rezultatele înregistrate de opoziție nu era deloc una liniștitoare. Aceasta, un conglomerat de liberali de diverse nuanțe, precum N. Fleva, M. Kogălniceanu, D. Brătianu, G. D. Paladi, junimiști, conservatori și un socialist (V. Gh. Morțun), cuprindea aproximativ 60 de deputați, un detaliu de natură să amenințe stabilitatea executivului⁴⁶.

Alexandru Enacovici a candidat pentru un loc de deputat la colegiul I de Botoșani, obținându-l în urma celor 107 voturi primite. Alături de el, botoșănenii îi trimiteau ca reprezentanți în Cameră pe Th. Buzdugan, T. Callimachi⁴⁷, din partea partidului liberal-

⁴³ *Manifestul partidului liberal conservator*, în „Vocea Botoșanilor”, nr. 14, 7 aprilie 1891, p. 2–3.

⁴⁴ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 229.

⁴⁵ Rezultatele alegerilor, publicate în ziarul lui Al. Enacovici, atestau victoria liberalilor-conservatori, care reușiseră să obțină inițial un număr de 114 mandate de deputați și încă trei ulterior. Mai fuseseră aleși șase „conservatori independenți”, opt „liberali uniți”, șapte „junimiști” (Partidul Constituțional), 12 „liberali-independenți”, 32 „naționali-liberali” și un socialist („Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 17, 21 aprilie 1891, p. 1; Ion Mamina, *op. cit.*, p. 229).

⁴⁶ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, p. 127.

⁴⁷ *MOF*, nr. 12, 14/26 aprilie 1891, p. 262.

conservator⁴⁸ și, în urma balotajului, pe P. P. Carp, Gh. Urzică⁴⁹, C. Bobeică și Ed. Ulea⁵⁰, din partea opoziției. În pofida siguranței afirmate în paginile gazetei lui Enacovici asupra victoriei electorale absolute a liberalilor-conservatori, opoziția a învins la Botoșani. Explicația consta în faptul că junimiștii și național-liberalii se aliașeră. De asemenea, cu puțin timp înainte de începerea alegerilor, C. Ghica⁵¹ renunțase la candidatură, obligându-i pe liderii partidului liberal-conservator să recurgă la improvizații de ultim moment⁵². Enacovici și aliații săi au promovat, în cele din urmă, candidatura lui Gh. Ursian, care însă nu a reușit să-l devanseze pe P. P. Carp⁵³.

Din nou deputat

Rezultatele de la Botoșani l-au nemulțumit profund pe Al. Enacovici. Alianța junimisto-liberală era blamată deoarece făcuse să fie aleși ca deputați persoane care combătuseră proiectul „Alianței Moldovei”, la care el ținea atât de mult. Gh. Urzică, național-liberal și membru al comitetului botoșănean al zisei alianțe⁵⁴, nesocotise, se pretindea, chiar dispoziția comitetului partidului de a nu se perfectă alianța cu junimiștii, cu scopul obținerii unui fotoliu de deputat, poziție râvnită „spre [...] a-și mai întinde rețeaua de gheșefte”⁵⁵. De asemenea, pentru Alexandru Enacovici, înfrângerea în alegerile de la Botoșani fusese cauzată și de „manoperile” și violențele opoziției, pe fondul climatului de legalitate pe care, pretindea el, guvernul înțelesese să-l creeze, lăsându-și „armele de ingerințe în arsenal”. Astfel că, în pofida echidistanței autorităților față de evenimente, a „conștiinței liber lăsată a alegătorilor”, „pasiunile” și „slăbiciunile omenești” contribuieră la victoria opoziției. În ziua alegerii deputaților colegiului al II-lea, sala de votare ar fi fost ocupată de alegătorii din colegiul I, partizani ai opoziției, precum și de o mare parte a omologilor lor din Dorohoi. La solicitarea alegătorilor colegiului al II-lea ca acei din colegiul I să elibereze sala, aceștia din urmă s-ar fi „năpustit asupra lor cu pumnii și cu ciomegile și au persistat a ocupa sălile amenințând pe toți amicii” lui Al. Enacovici. De asemenea, susținătorii opoziției, proferând amenințări la adresa alegătorilor colegiului al II-lea, le-ar fi impus „biletele lor”, cu numele candidaților agreați, „smulgându-le” pe cele ale guvernamentalilor. Toate aceste fapte s-ar fi petrecut în pofida măsurilor de ordine dispuse de președintele Biroului electoral, de procuror și de „judele instructor”. O altă nemulțumire a lui Enacovici provenea din decizia Biroului electoral de a anula nouă buletine de vot în favoarea amicului său politic, V. Timuș, fapt care contribuise la victoria junimistului C. Bobeică⁵⁶.

Primele ședințe ale Camerei rezultate în urma alegerilor au fost consacrate, firesc, dezbaterilor asupra împrejurărilor în care deputații aleși își obținuseră mandatele. Scrutinul desfășurat în Botoșani a fost luat în discuția Adunării Deputaților în ședința

⁴⁸ „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 18, 28 aprilie 1891, p. 1.

⁴⁹ *MOF*, nr. 12, 14/26 aprilie 1891, p. 262.

⁵⁰ *DAD*, nr. 58, 15 mai 1891, p. 662–663.

⁵¹ C. Ghica fusese desemnat candidat prin influența elementului conservator din cadrul partidului liberal-conservator. „Desistarea” acestuia îl nemulțumise pe Al. Enacovici, care l-a descris ca pe un „pretins conservator, dar a cărui inimă bătea tot pentru concentrați ori junimiști” („Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 18, 28 aprilie 1891, p. 2).

⁵² *Ibidem*, nr. 15, 14 aprilie 1891, p. 2.

⁵³ *Ibidem*, nr. 18, 28 aprilie 1891, p. 2.

⁵⁴ *Coaliția monstruoasă*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 15, 14 aprilie 1891, p. 3.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 16, 16 aprilie 1891, p. 1–2.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 17, 21 aprilie 1891, p. 1.

din 2 mai 1891. Raportorul secțiunii de verificare a titlurilor noilor aleși, Gh. A. Morțun, propunea validarea alegerilor lui Alexandru Enacovici (la primul scrutin), Petre. P. Carp, Gh. Urzică (la scrutinul de balotaj), la colegiul I, și lui Teodor Buzdugan (la primul scrutin), Eduard Ulea și Constantin Bobeică (la scrutinul de balotaj) la colegiul al II-lea⁵⁷. Ecoul confruntărilor politice de la Botoșani nu se stinsese însă, Al. Enacovici aducându-le în atenția forului legislativ prin contestația pe care a formulat-o în legătură cu alegerile ca deputați ale lui Eduard Ulea și Constantin Bobeică, din partea opoziției. „Întreruperile dlui Bobeică îmi amintesc întreruperile cari le făcea în Camera precedentă, cu deosebire numai că acum nu va mai putea avea ecoul care-l avea atunci”, atrăgea el atenția adversarului său, dorind să accentueze că împrejurările politice îi erau acum lui favorabile⁵⁸. Susținând că este interpretul a 200 de alegători botoșăneni, care protestaseră în legătură cu alegerea celor doi candidați, Al. Enacovici a solicitat efectuarea unei anchete parlamentare la Botoșani, cu scopul de a se dovedi ingerințele electorale și violențele la care chipurile ar fi recurs opoziția pentru a obține victoria oamenilor săi. Acuzația era oricum exagerată și nici Al. Enacovici nu credea în veridicitatea ei, din moment ce se scria în ziarul său că era „știut și admis în axioma electorală că guvernul, că amicii lui bat și îngirează”. Acest fapt nu l-a determinat totuși să renunțe la strategia prin care urmărea să elimine din Cameră doi rivali politici locali, în avantajul celor din propriul său grup⁵⁹.

Replica a venit din partea lui P. P. Carp și Ed. Ulea, ale căror puncte de vedere considerăm oportun să le prezentăm pentru conturarea tabloului evenimentelor locale și al motivațiilor luptelor politice. În opinia lui P. P. Carp, Al. Enacovici proceda ca în întâmplarea cu braconierul francez care, interogat de judecător, răspunsese: „C'est le lapin qui a commencé”. Părea aberant că „se comit de către autorități înrăuriri în alegerile de la Botoșani și vina cade, după d-sa, nu pe guvern, ci pe opoziție”. Drept urmare, recomanda cu ironie Carp, într-un cor de aplauze,

[...] puteți cere invalidarea întregii opoziții, căci mai toți afirmăm, și nu avem nevoie de afirmarea dlui Enacovici, că la alegerea noastră au fost ingerințe guvernamentale [...]. A uitat dl Enacovici că ingerințele guvernamentale, întrucât privesc alegerile, pot să fie un argument când isbutesc candidatul guvernamental, iar nu când ese candidatul opoziției⁶⁰.

Și, în aceeași notă polemică:

D-sa zice: „președintele biroului nu avea dreptul să anuleze votul unde erau două bilete cu aceleași nume. Pentru ce, zice d-sa, pentru că era o voință bine exprimată și putea să șteargă unul, iar unul să rămână bun”. Noi zicem: nu numai că era o voință bine exprimată, dar zicem că era prea bine exprimată și tocmai acest motiv a făcut pe președinte să anuleze această voință, care era atât de bine exprimată încât, alături cu voința alegătorului, se constata și o altă voință ce se interpusesese între conștiința alegătorului și votul său și care, în termeni electorali, se numește prealabila înțelegere⁶¹.

Influențarea alegerilor de către guverne devenise o practică curentă în viața politică românească, atrăgea atenția P. P. Carp, responsabilitatea încălcării legii nefiind asumată de nicio forță politică, încât „și stânga acusa pe dreapta de nelibertate în alegeri precum și dreapta acusa pe stânga de același lucru, adică de violarea alegerilor”. Și continua:

⁵⁷ DAD, nr. 58, 15 mai 1891, p. 662.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 663–665.

⁵⁹ *Colegiul II înaintea Camerei*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 19, 17 mai 1891, p. 2.

⁶⁰ DAD, p. 665–666.

⁶¹ *Ibidem*, p. 666.

Dar până acum, din această concordanță de violări, n-am văzut decât o singură concluziune care se trage: dreptul de a critica pe adversari că au violat ei, iar nu învățământul că ar trebui să vină o vreme unde să nu violăm libertatea, nici în dreapta, nici în stânga. (*Applause.*) Sper, dlor, că vom ajunge acolo. De ce nu? Suntem în stare de progres. Până acum, acest program nu l-am făcut, dar sper să-l facem⁶²!

După relatările sale, forțele „ilegale” se implicaseră într-un fel sau altul în desfășurarea alegerilor: procurorul, ignorând rolul președintelui biroului electoral, solicitase prezența armatei, mai ales după ce un comisar de poliție, aflându-se fără drept în localul alegerii, fusese agresat și alungat de un alegător. Unele trupe se instalaseră în vecinătatea Primăriei și refuzaseră să părăsească zona, în ciuda apelului președintelui biroului electoral, N. Sofian⁶³. La acestea se adăuga „intervențiunea cea tăcută” a guvernului, cum o numea el, sesizabilă atunci „când guvernul ia în ziua alegerii oameni condamnați de câte 3–4 ori și-i numește în funcțiuni publice, numai pentru că dispun de câte 5–6 voturi”⁶⁴. Întreaga operațiune se efectua sub coordonarea prefectului, singurul care indica persoanele potrivite a fi încadrate în diferite posturi, în funcție de aportul pe care și-l puteau aduce la succesul electoral final⁶⁵.

Pentru P. P. Carp nu exista niciun dubiu că, la Botoșani, intervenția administrației, concentrarea armatei, imixtiunea procurorului se făcuseră „în favoarea candidaților guvernamentali”, neexistând nicio deosebire în materie de procedee electorale întrebuițate între guvernul I. C. Brătianu și cel condus de generalul I. Em. Florescu. Nu erau motive, afirma el, pentru invalidarea alegerilor candidaților opoziției, Ulea și Bobeică, totul reducându-se la „un duel de înrâurire la Botoșani între dl Enacovici și Bobeică. De astă dată, dl Enacovici a fost învins”⁶⁶.

Ed. Ulea dezvăluia că, în pofida recomandărilor ministrului de Interne, Lascăr Catargiu, privind corectitudinea alegerilor, „unul din membrii majorității acestei Camere” (trimiterea la Al. Enacovici era evidentă), „însușindu-și conducerea alegerilor de Botoșani și asociindu-și la această lucrare administrațiunea acestui județ, reprezentată în frunte prin dl Gh. Cherchez, actualul prefect și cumnatul d-sale”, influențase nerespectarea secretului votului⁶⁷. Singurul său scop nu era altul decât „înlocuirea lui Ulle și Bobeică prin persoane mai suspuse voinței sale, mai agreate”. În acest sens, relata deputatul de Botoșani, fuseseră adresate „promisiuni și amenințări”, se folosiseră „agenți speciali” care, în diferite săli și birouri ale Primăriei, inclusiv în biroul prefectului, îi „buzunăreau”, înainte și după vot, pe alegătorii „aduși de poliție sau veniți singuri”, impunându-li-se cu cine să voteze și amenințându-i cu un viitor sumbru pe „funcționari și cei asimilați lor prin alte fire ce-i ținea legați de administrațiune”. Aceiași agenți guvernamentali se dedaseră la violențe împotriva alegătorilor opoziției, în timp ce comisarii de poliție, precum Manolescu, aduseseră alegători spre a vota pentru candidații guvernamentali⁶⁸.

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem*, p. 669.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 667.

⁶⁵ Referitor la această modalitate des folosită de administrație pentru a influența rezultatele alegerilor, P. P. Carp relatează: „A venit un petiționar în timpul alegerilor să ceară o funcțiune. Sciți ce i s-a răspuns? Apoi de, dle, pe timpul alegerilor aceste lucruri se hotărâsc de prefect, d-lui scie mai bine pe cine putem numi și pe cine nu; dupe alegeri, vom vedea ce putem face, dar astăzi nu putem numi în funcțiune decât pe acele persoane pe cari ni le indică prefectii” (*ibidem*).

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ *Ibidem*, p. 668.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 669.

Propunerea de anchetă parlamentară asupra alegerilor desfășurate la colegiul al II-lea de Botoșani, formulată de Al. Enacovici, a fost respinsă de Adunare cu o mică diferență de voturi. Împrejurarea a fost folosită de generalul Ioan Em. Florescu pentru a se asigura de fidelitatea Camerei. Chestionată de prim-ministru „dacă a înțeles prin respingerea propunerii de anchetă a da un vot de neîncredere guvernului”, Adunarea adopta o moțiune de încredere în cabinet⁶⁹.

Presa liberală relatează că moțiunea lui Enacovici privind începerea unei anchete parlamentare a fost susținută de șeful său politic, Gh. Vernescu, „pe un ton de o violență extremă”. Prin intermediul acestuia, „banca ministerială” exercitase o adevărată presiune asupra deputaților, intenționând „să scape de niște adversari puțin comozi”. Pentru a determina votarea moțiunii, el abordase pe fiecare deputat din majoritate, amenințând chiar cu propria demisie în cazul unui vot nefavorabil. Ministrul Gh. Vernescu nu demisionase, dar premierul I. Em. Florescu, interpretând opțiunea deputaților ca pe „o dovadă de neîncredere în cabinet”, apelase la „sistemul cunoscut al răzvotului”. El solicitase votarea unei moțiuni de încredere în guvern, cerere neobișnuită, opinau liberalii, din moment ce Camera încă nu era legal constituită. În final, guvernul obținuse votarea moțiunii de încredere din partea a 79 de deputați din majoritate, cei din opoziție refuzând să participe la vot⁷⁰.

În cadrul ședinței Camerei din 3 mai 1891, Alexandru Enacovici a îndeplinit rolul de raportor al secțiunii de verificare a titlurilor noilor aleși din județul Ilfov. Raportul menționa numărul de voturi obținute de candidații celor trei colegii electorale, precum și o serie de proteste ale unor alegători privind acțiunile intimidante ale poliției și situațiile de incompatibilitate în care s-ar fi găsit unii electori. În pofida problemelor sesizate, raportul a conchis pentru validarea titlurilor deputaților aleși la primele două colegii, care a fost acceptată de Adunare⁷¹.

Discuții mai aprinse au suscitat alegerile de la colegiul al III-lea, acolo unde câștig de cauză avuseseră Al. Catargiu și N. I. Gherassi, raportul prezidat de Al. Enacovici pledând pentru validarea lor. Imediat după terminarea citirii raportului, a fost depus pe biroul Camerei un protest semnat de C. Mille, fost candidat al „partidului muncitorilor” la colegiul III de Ilfov – un adevărat rechizitoriu la adresa guvernului Ioan Em. Florescu și a modului în care el acționase în timpul alegerilor⁷².

După momentele încordate care au însoțit discuțiile din jurul verificării titlurilor noilor aleși, au urmat dezbaterile parlamentare asupra unor aspecte concrete, de administrație. Unul dintre ele a fost și elaborarea bugetului Ministerului de Interne. La 6 iunie 1891, mai mulți deputați s-au pronunțat în favoarea alocării de fonduri pentru îmbunătățirea sistemului medical. C. C. Dobrescu-Prahova semnala importanța prezenței medicilor în sate, acolo unde spitalele începuseră să funcționeze de un an. De asemenea, C. Dobrescu-Argeș atrăgea atenția asupra unor inconveniente ale serviciului sanitar, generate de refuzul unor medici de a se instala în sate. Se exprimau opinii favorabile și asupra necesității construirii „în fiecare comună rurală a unei case de însănătoșire în care să se depună bolnavii contagioși pentru a împiedica întinderea boalei și așa, cu

⁶⁹ *Ibidem*, p. 670–671.

⁷⁰ *Guvernul în minoritate*, în „Voința națională”, anul VIII, nr. 1972, 4/16 mai 1891, p. 1.

⁷¹ Deputații primelor două colegii din Ilfov ale căror alegeri au fost validate erau Em. Protopopescu-Pache, Gh. Vernescu, G. Dem. Teodorescu, Dim. Ghica, I. Pencovici, G. Boldur-Voinescu, N. Procopescu, dr. D. Brândză, D. Economu, R. Crețulescu, C. Răceanu, Th. I. Focșeneanu, Al. G. Ionescu și I. Stătescu (*DAD*, nr. 59, 16 mai 1891, p. 677–678).

⁷² *Ibidem*, p. 678.

oarecari economii din partea statului, s-ar putea să facă mult bine satelor”. Pe fondul acestor dezbateri, Alexandru Enacovici a semnalat situația medicală îngrijorătoare a locuitorilor satelor județului Botoșani. Înmulțirea numărului cazurilor de boli de pelagră și de sifilis, constatată de medici, reclama, în opinia deputatului botoșănean, măsuri urgente din partea statului, între care înființarea spitalelor rurale. El propunea construirea unuia la Sulița, pentru izolarea și tratarea bolnavilor. Măsura l-ar fi putut avantaja pe fratele său, dr. Șerban Enacovici, care în timpul guvernării generalului Gh. Manu fusese destituit din postul de medic al orașului Botoșani, acuzat fiind de luare de mită. După cum aveau să dezvăluie conservatorii peste câțiva ani, Al. Enacovici făcea demersuri pentru reintegrarea profesională a fratelui său, folosindu-și relațiile cu Gh. Vernescu, ministrul de Finanțe, însă Lascăr Catargiu, ministrul de Interne, a refuzat orice propunere în acest sens⁷³. Demersul lui Enacovici nu a obținut acordul comisiei bugetare a Camerei. Se invoca necesitatea unei reforme generale a sistemului medical, reglementată printr-o „lege de interes național”, ignorându-se astfel feluritele inițiative locale⁷⁴.

Președinte al Consiliului Județean Botoșani

Perioada care a urmat alegerilor parlamentare a fost la fel de solicitantă pentru Alexandru Enacovici. În mai 1891, la Botoșani s-au desfășurat alegerile pentru noile consilii, județean și comunal. Momentul era unul favorabil din perspectiva carierei sale politice. Membru important al grupării Vernescu din Partidul Liberal-Conservator, recent reales deputat în Parlamentul țării, Al. Enacovici intenționa să-și valideze influența locală și prin obținerea unui mandat de consilier județean.

Și cu acel prilej, ziarul „Vocea Botoșanilor”, al cărui proprietar era, i-a servit ca platformă de luptă electorală. Ecourile ultimelor alegeri parlamentare nu se stinseseră, așa că atmosfera politică botoșăneană continua să fie la fel de încinsă. Adversarilor locali junimiști, conservatori „concentrați” și național-liberali li se acorda, în continuare, o atenție specială. Alianța lor de la Botoșani era denunțată ca având un caracter eterogen; spre deosebire de liberali, prezențați într-un mod favorabil, ca având „idei și o programă”, junimiștii și conservatorii „concentrați” erau descriși ca oameni politici cu „pofte și ambițiuni de îndeplinit”. Reapropierea acestora din urmă de Lascăr Catargiu nu era de dorit. Din text răzbate obiectivul său de menținere a partidului liberal-conservator în forma existentă la momentul alegerilor parlamentare, bazată de colaborarea între vernescani și partizanii lui L. Catargiu. Era de intuit că o revenire a grupului Al. Lahovary – generalul Manu la matca conservatoare, sub conducerea lui L. Catargiu, ar fi însemnat o reîntregire a „dreptei” și o previzibilă despărțire de partenerii vernescani⁷⁵.

În afara chestiunilor politice, în cuprinsul ziarului său, Al. Enacovici aborda și o serie de aspecte concrete, legate de ameliorarea situației regiunii, precum înființarea sau dezvoltarea anumitor instituții și servicii, obiective declarate ale viitoarei administrații județene. Construirea unui „palat administrativ” în Botoșani, a unui nou local al închisorii, precum și a altor sedii pentru diferite instituții din cuprinsul județului erau considerate necesități ce reclamau o grabnică realizare. De asemenea, era afirmată preocuparea pentru „sănătatea publică”, mai ales în mediul rural, acolo unde autoritățile comunale trebuiau să îi consilieze pe săteni asupra măsurilor necesare de igienă pentru preîntâmpinarea epidemiilor. „Corpul medical” plătit din fondurile locale trebuia și mai mult

⁷³ „Epoca”, nr. 588, 17 octombrie 1897, p. 3.

⁷⁴ *DAD*, nr. 74, 15 iunie 1891, p. 889–890.

⁷⁵ „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 18, 28 aprilie 1891, p. 2.

responsabilizat în a-și face datoria la sate, acolo unde înființarea de spitale era asumată de Al. Enacovici ca „principala preocupare”. Totodată, „corpul tehnic” al județului trebuia să devină și el o „realitate”, întregit cu specialiști competenți, care să contribuie la dezvoltarea locală. Starea precară a drumurilor județene era un motiv de nemulțumire pentru botoșăneni, mai ales pentru cei implicați în activități comerciale, precum marii proprietari, între care și Alexandru Enacovici. Creșterea costurilor de transport în cursul anului 1891 era consecința directă a infrastructurii deficitare, motiv pentru care viitoarei administrații județene i-ar fi revenit obligația de a face demersuri pe lângă guvernul central în vederea unei juste repartizări a fondurilor din bugetul pentru drumuri, în acord cu necesitățile fiecărui județ⁷⁶.

Un eveniment important petrecut în timpul alegerilor județene i-a oferit lui Alexandru Enacovici prilejul de a-și preciza orientarea politică. La 4 mai 1891 înceta din viață fostul președinte al Partidului Național-Liberal, Ion C. Brătianu, iar Al. Enacovici, în numărul ziarului său din 7 mai 1891, încadrat în chenar negru, publica un necrolog elogios în memoria aceluia. „Bărbat devotat binelui public”, „înrolat între vitejii soldați ai democrației române”, „adăpat de la izvor de marile principii ale revoluției franceze” – astfel era caracterizat cel care fusese conducătorul „marii familii liberale” din care Enacovici amintea că și el făcuse parte. La acel moment, deputatul botoșănean se caracteriza ca „desident” dar totuși „fiu”, „membru” al „democrației române” din care, se subînțelege, făceau parte și național-liberalii⁷⁷.

Începute în ziua de 6 mai 1891, alegerile pentru noul Consiliu județean au fost câștigate de candidații partidului guvernamental, liberal-conservator, național-liberalii și cei mai mulți dintre junimiști și conservatori „concentrați” abținându-se de la vot. Candidând la colegiul I, Alexandru Enacovici a obținut mandatul dorit de consilier județean, alături de alți „amici” politici și colaboratori⁷⁸. În ședința din ziua de 10 iunie 1891 se alegea Biroul Consiliului județean Botoșani, format din Al. Enacovici, președinte, Vasile Timuș și Constantin Codrescu, ambii vicepreședinți, Vasile Tăutu și Vasile Gheorghiu, secretari⁷⁹.

Tot în aceeași lună, în zilele de 22 și 24 mai 1891, s-au desfășurat noi alegeri locale pentru compunerea Consiliului comunal Botoșani. Al. Enacovici și-a propus, și de această dată, să obțină un mandat de consilier. Spre deosebire de alegerile județene, aspectele legate de programul de dezvoltare locală, de obiectivele viitoarei administrații au fost neglijate în discursul public al lui Enacovici și al amicilor săi. Se afirma sentențios vina fostei administrații pentru „atâtea rele” și se dădeau asigurări alegătorilor că oamenii propuși de „partidul liberal-conservator” erau cu toții „bărbați onești, activi și devotați intereselor orașului” și, surprinzător poate, desemnați indiferent de „credințele lor politice”⁸⁰. Adversarii politici din Botoșani ai partidului lui Enacovici erau, întocmai ca la ultimele alegeri, tot național-liberalii, junimiștii și conservatorii „concentrați”.

⁷⁶ *Alegerile județane*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 19, 7 mai 1891, p. 2.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 1.

⁷⁸ Între aceștia, figurau T. Callimachi, Casian Lecca, Garabet Ciolac, Gh. Ursian, Gh. Cosmovici, Ion V. Niculescu, ing. Carol Hynek. La colegiul al II-lea au fost aleși V. Timuș, Victor Sireteanu, Sahnasar Șahan, Ion Licu, Ion Frank, prof. Vasile Gheorghiu, Dumitru Soroceanu, prof. Vasile Ionescu (*ibidem*).

⁷⁹ *MOF*, nr. 67, 27 iunie/9 iulie 1891, p. 1706. La 10 iunie 1891, întrunit în sesiune extraordinară, Consiliul județean Botoșani și-a ales membrii Comitetului permanent, în frunte cu Victor Sireteanu, asistat de Ion V. Niculescu și Dimitrie Soroceanu, supleanți fiind Ion Frank, Ion Licu și Dimitrie Ionescu (*ibidem*, nr. 68, 28 iunie/10 iulie 1891, p. 1730; „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 23, 7 iulie 1891, p. 1).

⁸⁰ *Alegerile comunale*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 20, 19 mai 1891, p. 2.

Rezultatele alegerilor au fost favorabile candidaților susținuți de partidul guvernamental, liberal-conservator, care au câștigat majoritatea în noul Consiliu comunal⁸¹. Printre noii consilieri comunali aleși se afla și Alexandru Enacovici⁸². Satisfacția pentru realizarea obiectivului personal era dublată de faptul că rezultatele alegerilor dezmințiseră zvonurile privind lipsa forței politice a liberalilor-conservatori în Botoșani. Ea fusese demonstrată foarte clar, se pretindea în ziarul deputatului vernescan, în condițiile de „libertate ilimitată” în care se desfășuraseră respectivele alegeri⁸³.

Un moment important din mandatul lui Enacovici de președinte al Consiliului județean l-a constituit participarea, alături de alte oficialități botoșănene și de un numeros public, la ceremonia organizată în gara Burdujeni cu prilejul aducerii în țară a trupului neînsuflit al lui Mihail Kogălniceanu, la 1 iulie 1891. Îndată după oficierea serviciului religios, Al. Enacovici rostea un inspirat discurs în care evoca personalitatea și realizările marelui om de stat român. Numindu-l „sufletul moldovenilor”, „inima tuturor românilor”, el enumera înfăptuirile statului român la care Mihail Kogălniceanu avusese o contribuție importantă, între care Unirea Principatelor, „emanciparea sătenilor”, „dobândirea libertăților publice”. Dând expresie propriului crez privind necesitatea unirii tuturor teritoriilor locuite de români, Al. Enacovici evoca meritul lui Kogălniceanu în pregătirea doritului moment, „creând școlile și redeșteptând patriotismul”. Frumosul său discurs a fost însoțit de strigătul unanim, mai ales al țăranilor: „Dumnezeu să-l ierte!” și de gestul depunerii unei coroane de bronz, din partea autorităților județului Botoșani, pe sicriul ilustruului decedat⁸⁴.

De asemenea, în numărul din 7 iulie 1891 al ziarului lui Alexandru Enacovici era publicat un amplu necrolog dedicat lui Mihail Kogălniceanu. Nesemnăt, dar conținând în esență idei similare celor emise de președintele Consiliului județean în discursul rostit în gara Burdujeni, articolul făcea referire la principalele repere din activitatea lui Kogălniceanu, publicistică, didactică (la Academia Mihăileană), de cercetare a istoriei românilor și universală, politică. Personalitatea sa era așezată alături de iluștrii moldoveni Gr. Ghica, Al. I. Cuza, C. Negri, A. Panu, Negruzzi, E. Hurmuzachi, V. Alecsandri, într-o generație care se dorea a fi imitată sub aspectul realizărilor naționale de cea care îi urma, mai ales că, se atrăgea atenția, „opera organizării României nu se poate zice că e terminată”. Pentru Al. Enacovici, încununarea ei nu putea fi alta decât împlinirea „dorințelor noastre d-a videa toți românii uniți sub același sceptru”⁸⁵.

⁸¹ În data de 10 octombrie 1891, după demisiile unor membri, au fost organizate alegeri comunale parțiale, în urma cărora întreg Consiliul comunal a ajuns să fie format din „amici” ai lui Al. Enacovici. Național-liberalii au stat „impasibili”, junimiștii eșuând în încercarea lor de a colabora cu aceștia într-o acțiune politică comună (*Din localitate*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 31, 13 octombrie 1891, p. 2).

⁸² În noul Consiliu comunal de la Botoșani au mai fost aleși N. Sofian, Gr. Th. Goilav, I. Th. Buzdugan, dr. A. Hynek, C. Soroceanu, I. Burchi, Th. Dimitriu, M. Gh. Manole, iconomul M. Moisiu, prof. N. Răutu, Th. Misihănescu la colegiul I, iar la cel de-al II-lea, P. Neculau, Th. Schipor, M. Vasiliu, B. Bolfosu, D. Davidel, P. Teodoru, I. B. Climescu, prof. Șt. Lupașcu, C. Gherghel, Th. Neculau, N. Papandopol (*ibidem*, nr. 21, 26 mai 1891, p. 2).

⁸³ *Ibidem*, p. 1.

⁸⁴ Solemnitatea depunerii coroanei era precedată de sublimele cuvinte rostite de Alexandru Enacovici: „Depun această coroană din partea Consiliului județului Botoșani. Încoronez corpul său, căci aureola numelui său o formează coroana inimilor a cinci milioane de români, plânsul cărora trecând râurile și străbătând munții deșteaptă jalea *tuturor românilor* [subl. ns.] ce cu aceeași aspirațiune sânt d-opotrivă pierderea ce o suferim. Fie-i țerina ușoară și amintirea actelor sale servească la redeșteptarea patriotismului nostru și la eternizarea memoriei sale. Români! Rugați-vă pentru el!” (*Primirea corpului lui M. Kogălniceanu*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 21, 7 iulie 1891, p. 2).

⁸⁵ *Ibidem*.

Preluând conducerea administrației botoșănene, era de așteptat ca Alexandru Enacovici și colaboratorii săi să înceapă punerea în aplicare a ideilor din programul enunțat alegătorilor în timpul campaniei electorale. După cum s-a văzut, aspectele financiare și cele legate de dezvoltarea infrastructurii locale erau obiectivele de interes ale noii administrații. Astfel, la două luni de la preluarea mandatului, Enacovici își informa cititorii asupra demarării lucrărilor de curățire și înfrumusețare a „Grădinii Primăriei”, după „un plan bine alcătuit”, care urma să includă plantații de flori și arbori. De asemenea, în privința modernizării stradale, continuarea construirii Bulevardului și trasarea străzilor care să-l pună în legătură cu alte zone din oraș constituiau priorități ale aleșilor locali. Referitor la acest obiectiv, lucrările începute dinspre spital urmau să fie continuate până în dreptul Grădinii publice, iar ulterior, efectuându-se și „exproprierea necesare”⁸⁶, să se prelungească, inclusiv prin trasarea unor „străzi paralele”, astfel încât Bulevardul să fie „racordat” cu Liceul, cu zona gării și cu alte părți ale orașului. Se mai prevedea nivelarea terenului din jurul Primăriei, pentru a o lega de străzile înconjurătoare și a pregăti accesul locuitorilor spre noul obiectiv edilitar, „Palatul comunal”, conceput a găzdui și administrația județeană⁸⁷.

Primele demersuri ale noii administrații județene au fost strict informative, în acest scop prefectul de Botoșani, Gh. Cerchez, deplasându-se în mai multe plase din județ. Ziarul patronat de Al. Enacovici informa că obiectivul urmărit era constatarea situației comunelor rurale și găsirea soluțiilor de ameliorare. Un interes special era acordat veniturilor diferitelor localități și modului în care erau cheltuite⁸⁸. Situația deplorabilă a localurilor primăriilor rurale, „adevărate șuri”, școlilor, „așezate în casele cele mai nelocuibile”, starea drumurilor, a podurilor, a „iezăturilor”, a fântânilor, situația medicală a locuitorilor, mulți suferinzi de „friguri”, de „dezinterii”, se aflau în atenția prefectului de Botoșani⁸⁹. Cerchez dăduse ordine ca țăranii să fie mobilizați pentru efectuarea „zilelor de prestațiune” la construirea drumurilor și se afirma că șoseaua Botoșani-Săveni urma să fie terminată în cel mai scurt timp. Era de dorit, din perspectiva autorităților botoșănene, ca administrația vecină a județului Dorohoi să demareze și ea lucrările pentru pietruirea porțiunii de șosea aflată în administrarea sa, până la Săveni, și de acolo până la Rădăuți. Necesitatea îmbunătățirii drumurilor era, așadar, acut resimțită de factorii de decizie botoșăneni, ca singura soluție pentru dinamizarea transportului de persoane și, mai ales, de produse agricole. Acest obiectiv al administrației locale fusese enunțat de Al. Enacovici în timpul campaniei electorale pentru alegerile comunale și județene și a constituit pentru el un subiect foarte important, pe care l-a dezvoltat frecvent în articolele de presă și în discursurile de la tribuna Parlamentului.

Pe lângă situația drumurilor județene, un alt motiv de nemulțumire al lui Alexandru Enacovici era tariful valmal ridicat. El susținea că dacă rațiunea adoptării acestuia de

⁸⁶ În anul 1891 s-ar fi operat 14 exproprieri pentru cauză de utilitate publică (Ștefan Ciubotaru, *Monografia orașului Botoșani*, Botoșani, Editura Axa, 1997, p. 66).

⁸⁷ „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 24, 14 iulie 1891, p. 2. Lucrările privind modernizarea străzilor din orașul Botoșani au fost efectuate în etape, cu intermitențe, și au continuat până în preajma Primului Război Mondial (Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 66).

⁸⁸ Inspecția prefectului Gh. Cerchez a reliefat aspecte îngrijorătoare privind administrarea veniturilor publice, precum utilizarea lor în alte scopuri, neglijență din partea autorităților și gestiune deficitară. În ziarul lui Enacovici se citau cazurile comunei Burdujeni în care, în condițiile unui venit de 18 000 de lei anual, nu se construise nici local de școală, nici de Primărie. Tot acolo, inexistența unor înscrisuri, precum testamentul și alte acte doveditoare în arhiva autorităților locale, a făcut imposibilă verificarea situației donației arhierului Neofit Scriban (24 000 de lei și o suprafață de 12 fâlci de vie în județul Iași) făcută comunei pentru construirea unui ospiciu și întreținerea bisericii („Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 27, 25 august 1891, p. 2).

⁸⁹ *Ibidem*, nr. 24, 14 iulie 1891, p. 2.

către guvernul român fusese grija pentru protejarea industriei naționale și pentru creșterea veniturilor statului, aplicarea tarifului afectase în realitate interesele economice ale marii proprietăți rurale, cu care și omul politic botoșănean se confunda. Concret, urcarea prețurilor de către producătorii români la unele produse de strictă necesitate pentru marii proprietari, precum lemnul de construcție, coroborată cu dificultățile cumpărării lui din străinătate, din cauza prețului ridicat de achiziție și de transport, afecta situația economică a marilor moșii⁹⁰. Al. Enacovici atrăgea atenția că se ajunsese la un conflict între marea proprietate rurală și „industria lemnului” și se impunea îndreptarea stării de lucruri prin petiții care trebuiau înaintate Camerei și luarea unor măsuri în consecință⁹¹.

La 15 octombrie 1891, începea sesiunea de lucru a Consiliului județean Botoșani. Ședința a fost consacrată dezbaterilor asupra cuprinsului raportului întocmit de Comitetul permanent în legătură cu situația districtului. Fără a se preciza locul și întinderea lucrărilor, se apreciau progresele în privința construcțiilor șoselelor, în ciuda timpului ploios, neprielnic, care se prelungea mult în vară. Referitor la ameliorarea stării de sănătate a locuitorilor județului Botoșani, Comitetul permanent, în colaborare cu prefectul Cerchez, întocmise un „itinerar” pentru medicul județului, care urma să poposească în diferitele comune: sătenii, informați de subprefecți și de primar, aveau să se prezinte în zilele respective pentru controlul medical. Inexistența unor sedii adecvate pentru desfășurarea activității autorităților administrative și a școlilor, o realitate în întreaga țară, era recunoscută și la nivelul județului Botoșani. Pentru ameliorarea situației, Alexandru Enacovici susținea necesitatea ca în viitoarele bugete, județean și comunal, să se prevadă sume destinate începerii construcțiilor respective, fiind decis ca, în primăvara anului 1892, Consiliul județean Botoșani să înceapă construirea unui „Palat administrativ”. Fondurile necesare urmau să fie obținute prin intermediul unui împrumut cu valoare cuprinsă între 750 000 și 1 milion de lei. De asemenea, construirea „unui local de arest preventiv” și a cazărnilor județului se adăugau obiectivelor deja menționate. O altă preocupare a autorităților județene era aceea a reorganizării unor localități: cele mici și fără „rațiune” de existență urmau să intre în compunerea celor mari și, astfel, cheltuielile cu salarizarea primarilor și a altor categorii de personal aveau să fie redirecționate către finanțarea unor lucrări de interes local. Consiliul județean Botoșani a mai hotărât înființarea unui spital în târgul Sulița și două birouri telegrafo-poștale în Sulița și Bucecea⁹².

Scurta perioadă în care Al. Enacovici și colaboratorii săi au condus administrația de la Botoșani (mai–noiembrie 1891) sub guvernarea „liberal-conservatoare” a făcut obiectul unei inspecții din partea secretarului general al Ministerului de Interne, C. Deșliu. Momentul descinderii oficialului guvernului la Botoșani corespundea unei perioade de frământări din interiorul formațiunii liberal-conservatoare, voci importante din rândul conservatorilor cerând întreruperea alianței cu vernescanii. Conținutul raportului întocmit cu acel prilej era unul defavorabil administrației botoșănene. Se constata că localul Primăriei era impropriu, că se construiseră unele străzi fără utilitate, precum Bulevardul

⁹⁰ Anterior punerii în aplicare a tarifului vamal autonom de către statul român, mulți proprietari din zona Botoșanilor își procurau lemnul necesar construcțiilor, la prețuri accesibile, din Cernăuți, utilizând calea de transport pe Prut. Între timp însă, alternativa devenise ineficientă din cauza scumpirii produsului cu peste 50% față de prețul său real, a costului de transport din Botoșani până la diversele moșii și a faptului că plutele nu mai circulau pe Prut (*O dare nedreaptă asupra proprietății – Tariful vamal*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 24, 14 iulie 1891, p. 2–3).

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*, nr. 32, 20 octombrie 1891, p. 1.

și „strada de la gară”, în detrimentul altora care trebuiau amenajate cu prioritate altundeva, că situația finanțelor era precară, datoriile fiind mari, că nu se utilizau felinarele pentru iluminatul public în timpul nopții, că Ospiciul comunal funcționa într-un local insalubru, având camere aglomerate. S-ar părea că aspectele deficitare semnalate contraziceau versiunea oficială a administrației botoșănene privind obiectivele și realizările⁹³.

E dificil totuși de evaluat în mod obiectiv veridicitatea sesizărilor. Contradicția dintre bunele intenții declarate și deasa lor neîmplinire, inerția administrației, frecvența schimbare a conducerii comunale și județene corespunzând instabilității guvernamentale și, în consecință, timpul insuficient pentru finalizarea lucrărilor începute constituiau realități ale României secolului XIX, Botoșaniul neputând face excepție. De fapt, lipsa răgazului pentru rezolvarea anumitor probleme de interes local, precum și responsabilitatea administrațiilor precedente erau argumentele prin care grupul Enacovici se deculpabiliza în fața opiniei publice. Pentru el, inspecția dispusă de Lascăr Catargiu în Botoșani avea un substrat politic, secretarul de stat Deșliu acționând cu „pasiune” și dovedind „spirit de partid”. Deșliu întocmise un raport „lipsit de orice basă de adevăr”, conținând inexactități și exagerări, cu scopul de a discredita conducerea administrației de la Botoșani pentru „a satisface urile unei coterii”. În schimb, ministrul de Interne, Lascăr Catargiu, era menajat în replica dată de colaboratorii lui Al. Enacovici⁹⁴. Însă ceea ce el nu a putut declara public din motive de discreție, nu este exclus să fi gândit, și anume că șeful conservatorilor înclina către părăsirea vernescanilor și, implicit, spre înlocuirea lor din fruntea județelor. De altfel, nu după mult timp, lucrurile se vor petrece întocmai, prefectul de Botoșani, Cerchez, fiind înlocuit, din ordinul ministrului de Interne, de colonelul Grigore Sturdza⁹⁵.

Până atunci însă, prin ziarul patronat de Al. Enacovici, botoșănenii erau informați că lucrările derulate de Primărie în cursul anului 1891 fuseseră în mare parte finalizate: strada care asigura legătura cu gara fusese construită și dată în folosință, iar Bulevardul către spital fusese aliniat. Se începuse construirea străzii care ducea spre cazarmă și se intenționa stabilirea legăturii dintre Bulevard și strada Liceului, în acest scop fiind dispuse exproprierea grădinii Ion Ciolac și tăierea copacilor. Alte două obiective urmărite de administrația din Botoșani, aprovizionarea orașului cu apă și iluminatul electric, se aflau în stadiul negocierilor. Era așteptat în Botoșani pentru consultări inginerul din Iași, Anton Savul, care pregătise planul pentru aprovizionarea orașului cu apă. De asemenea, S. Focșineanu, un emisar al „Casei Siemens et Halske”, „renumită pentru instalațiunile electrice și mai cu seamă pentru becurile de ea inventate”, după cum era descrisă publicului, sosise din Viena, reînnoind propunerea de colaborare cu autoritățile locale făcută în timpul mandatului de primar al lui Alexandru Enacovici⁹⁶.

Disoluția Partidului Liberal-Conservator. Poziția lui Al. Enacovici

Luând pulsul vieții politice din capitală, în urma descinderilor sale motivate de participarea la ședințele Camerei, Alexandru Enacovici avea posibilitatea să se informeze asupra situației principalelor forțe politice ale momentului și să discearnă în privința propriilor interese. Competiția pentru șefia Partidului Național-Liberal între D. A. Sturdza,

⁹³ *Inspecțiunea dlui secretar general al Ministerului de Interne în județul Botoșani*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 32, 20 octombrie 1891, p. 2.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 35, 10 noiembrie 1891, p. 2.

⁹⁶ *Ibidem*, nr. 34, 5 noiembrie 1891, p. 1–2.

E. Stătescu și N. Fleva îi oferea lui Enacovici prilejul de a face anumite comentarii și previziuni în legătură cu viitorul formațiunii politice. Astfel, el nu credea că vreunul dintre aspiranții la conducerea partidului putea reuși să obțină adeziunea tuturor membrilor și nu excludea posibilitatea ca și alți competitori să apară pe parcurs. Dintre numele vehiculate public ca având șanse de reușită, Enacovici înclina către cel al lui N. Fleva, ca unul pe care îl considera „frământat de mult timp și-n dese ocazii în luptele politice”, posedând „calități” ce altora le lipseau. În opinia sa, „hărțuiala” dintre național-liberalii urma să provoace „inevitabil” dezmembrarea partidului.

Dacă tonul comentariilor referitoare la liberali fusese unul neutru, în privința junimiștilor deputatul de Botoșani devenea persiflant, minimalizându-le importanța acțiunilor politice. Enacovici îi descria pe junimiști ca pe un partid „reduc la zeflema”, care eșuase în aplicarea propriului program, „Era nouă”. O atenție sporită acorda, în mod evident, jurnalistul Partidului Liberal-Conservator. Temerea pe care o exprima era aceea a pierderii majorității parlamentare din pricina „intrigilor” și a „intriganților”. Zvonurile privind apropierea grupului „concentraților” conservatori, în frunte cu Al. Lahovary, de partidul condus de Lascăr Catargiu erau primite cu neliniște de omul politic botoșănean. Pentru el, aceia fuseseră „ruina partidului conservator care se aliașeră cu dușmanii lui cei mai declarați” și care, chiar revenind în partidul liberal-conservator, își urmăreau propriile interese. Din perspectiva sa, grupul Lahovary putea fi un element perturbator în cadrul majorității parlamentare și, prin urmare, recomanda ca „guvernul să vegheze și ochiul său să fie neadormit asupra acestei majorități spre a o ține la lucru și a arăta deșertăciunea planurilor celor ce vor să o slăbească”. Generalul Gh. Manu și Al. Lahovary erau denunțați ca „avant-garda junimiștilor”, „jucăria” aceluia care, după ce acționaseră pentru dezmembrarea partidului liberal-conservator, reveneau la matcă „îmbrăcați în haina pocăinței, purtând însă în sufletul lor toată ura hrănită de-o mare ambițiune personală”. Pentru Alexandru Enacovici, acela trebuia să li se aplice o perioadă de „carantină”, să fie ținuți departe de funcțiile râvnite⁹⁷.

În vara anului 1891, disputele dintre liberali și conservatori, sesizabile imediat după constituirea Camerei, se acutizau. Conservatorii, dornici pentru o reîntregire a „dreptei” și o reconfigurare a guvernului prin includerea lui Al. Lahovary și a generalului Manu, începeau atacurile împotriva partenerilor de guvernare vernescani, considerați incompetenți. În cadrul întrunirilor lor politice, organizate în general fără participarea vernescanilor, conservatorii subliniau necesitatea înlocuirii guvernului generalului Florescu cu unul prezidat de Lascăr Catargiu⁹⁸.

Din perspectiva carierei sale politice, momentul era unul deosebit de important pentru Al. Enacovici. Obiectivul său era acela ca gruparea Vernescu să se mențină la guvernare, în tandem cu conservatorii, iar el să obțină un post ministerial. Notorietatea de care se bucura în cadrul grupului său politic, precum și ultimele numiri ministeriale ale lui G. Dem. Teodorescu (zis Ghedem) și Ilariu Isvoranu, lipsiți de anvergură politică și fără un trecut ministerial, îi încurajau speranțele. Intenționând să se informeze asupra dispoziției conservatorilor privind viitorul guvernului, Al. Enacovici lua parte, la 27 iunie 1891, la întrunirea celor 37 de deputați din majoritate, convocată de Al. Catargiu și desfășurată la „Hotel de France” din București⁹⁹. Prezența sa era una solitară, întrucât

⁹⁷ *Din București*, în „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 20, 19 mai 1891, p. 1–2.

⁹⁸ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, p. 136; *Schimbarea ministerului*, în „Lupta”, anul VIII, nr. 1449, 28 iunie 1891, p. 3.

⁹⁹ Printre cei prezenți au fost M. Balș, Al. Catargiu, I. Iancovescu, Ar. Pascal, I. Grădișteanu ș.a. *Întrunirea guvernantilor*, în „Lupta”, anul XIII, nr. 1449, 28 iunie 1891, p. 3; „Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 24, 14 iulie 1891, p. 1.

vernescanii, contestându-i lui Al. Catargiu orice calitate organizatorică, decisese să nu participe. S-au emis mai multe opinii relative la situația guvernului și a partidului liberal-conservator, însă numitorul lor comun era dorința înlăturării generalului I. Em. Florescu din funcția de prim-ministru și înlocuirea lui cu Lascăr Catargiu. În privința viitorului formațiunii guvernamentale, unii deputați, precum M. Balș, au cerut întreruperea colaborării cu liberalii vernescani și apropierea ramurii conservatoare de „concentrații” din jurul lui Al. Lahovary și Gh. Manu. Alții se pronunțau pentru menținerea fuziunii cu vernescanii (I. N. Iancovescu), ori susțineau unirea cu „concentrații”, fără părăsirea vernescanilor (I. M. Epureanu). Al. Enacovici și-a expus și el punctul de vedere, pledând pentru păstrarea Partidului Liberal-Conservator și admitând necesitatea înlăturării generalului I. Em. Florescu de la conducerea guvernului. La finalul întrunirii, era ales membru într-o comisie de informare a miniștrilor asupra doleanțelor deputaților majorității. Comentarii politici intuiau că scopul real al conservatorilor era înlăturarea lui Florescu într-o primă etapă, pentru ca, ulterior, să se debaraseze și de partenerii vernescani. Această eventualitate nu le convenea, desigur, acestora din urmă, și cu atât mai puțin lui Al. Enacovici, „nemulțumit că în minister figurează din grupul său Ghedem și Ilariu de mână de ajutor conservatorilor” și ținând el însuși un fotoliu de ministru¹⁰⁰.

În organul său de presă, Enacovici recunoștea implicit disensiunile existente în cadrul partidului liberal-conservator, însă mesajul pe care încerca să îl transmită era unul optimist privind viitorul formațiunii politice. Bazându-se pe „devotamentul” majorității Camerei pentru ai săi „leaderi”, L. Catargiu și Gh. Vernescu, deputatul pretindea că, neexistând niciun „pericol de desbinare”, stabilitatea guvernului nu era amenințată. O anumită îngrijorare încerca Al. Enacovici și în legătură cu situația sa și a amicilor săi din Botoșani, contestați de opoziție, care râvnea în continuare la funcțiile publice locale. Amenințarea poziției sale de către adversarii politici părea să-l îngrijoreze mult, din moment ce aceștia erau descriși ca oameni care „nu sunt opoșanți guvernului, dar celor din localitate”, dorind „să se plece guvernului numai să le dea și lor o situațiune și să-și facă o pozițiune”. Nesiguranța în privința acelora îl împingea să-i denunțe public ca veleitari, care foloseau politica drept „mijloc de trai și de căpătuială”. Se susținea că micile succese electorale locale le dăduseră acelora curajul de a insista în obținerea de posturi administrative, „bătând zilnic pe la ușile ministeriului” și făcând „stăruinți pe lângă dnul L. Catargi ca să nu se confirme aleșii” de la ultimele alegeri locale în funcțiile de primar și de ajutor de primar¹⁰¹.

Revenirea lui Al. Lahovary în „partidul liberal-conservator”, „atitudinea sa amicală” față de unele acte ale guvernului era considerată de Enacovici o urmare a politicii cabinetului de „atrageră la matcă” a tuturor dizidenților. Zvonurile privind iminenta numire a lui Lahovary într-un post ministerial erau primite cu o aparentă înțelegere, date fiind „calitățile, cunoscințele și talentul oratoric” ale politicianului, dar în realitate cu serioase rezerve. Al. Enacovici realiza, desigur, că întoarcerea lui Al. Lahovary și a generalului Gh. Manu alături de Lascăr Catargiu însemna întărirea elementului conservator din cadrul partidului său, implicit a influenței sale politice și, poate (cum se va și întâmpla, de altfel), părăsirea partenerilor vernescani pentru o politică unitară a „dreptei”. De aceea, el pretindea conducătorilor partidului acordarea unor „asecurări”

¹⁰⁰ *Întrunirea guvernamentalilor*, în „Lupta”, anul XIII, nr. 1449, 28 iunie 1891, p. 3. Moțiunea semnată de 37 de conservatori dezvăluia explicit scopurile politice ale dreptei: „Noi, subsemnații, dornici de a vedea în fruntea guvernului o direcțiune mai unitară, propunem ca ministerul să fie completat sub conducerea lui Lascăr Catargiu, șeful autorizat al partidului liberal-conservator [subl. ns.] și trec la ordinea zilei” (Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, p. 136).

¹⁰¹ „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 24, 14 iulie 1891, p. 1.

din partea lui Lahovary, care „a părăsit pe șeful său, a format un cabinet distinct și a tins a forma o nouă grupare conservatoare deosebită de vechea formațiune”¹⁰².

Tot din spirit de conservare a propriei poziții politice, aceea de deputat al partidului de guvernământ, Al. Enacovici adera doar la acele variante de remaniere ministerială care nu puneau în pericol colaborarea Catargiu–Vernescu, pe care o dorea ca fiind cât mai de durată¹⁰³. Deputatul nu ezita să-și afirme din nou orientarea politică, prezentându-se ca un reprezentant al „marii familii” liberale și manifestând interes întotdeauna pentru situația din interiorul Partidului Național-Liberal¹⁰⁴.

Remanierea guvernamentală s-a petrecut atunci când, în urma demisiei lui Ilariu Isvoranu, la 3 noiembrie 1891, Alexandru Vericeanu a fost desemnat să-l înlocuiască, iar N. Blaremburg a fost numit ministru de Justiție, departament al cărui interimat fusese asigurat până atunci de Gh. Vernescu¹⁰⁵. În ziarul lui Alexandru Enacovici se dezvăluia că fuseseră propuse mai multe nume pentru preluarea portofoliului Domeniilor, conservatorii susținându-i pe Alexandru Știrbey, Dimitrie Ghica-Comănești sau Dimitrie Sturdza-Șcheianu¹⁰⁶, iar liberalii vernescani pe omul politic botoșănean Teodor Callimachi¹⁰⁷.

Opoziția liberală folosea din plin prilejul pentru discreditarea guvernului și, în special, a lui Lascăr Catargiu, ajuns, se susținea, în postura să colaboreze cu personaje blamabile din punct de vedere moral și intelectual¹⁰⁸. Bănuind că noile numiri fuseseră susținute de Gh. Vernescu¹⁰⁹ și admise din interes politic de Lascăr Catargiu¹¹⁰, comentatorii situației politice erau nerăbdători să afle dacă „va izbuti dl Catargiu să scape de vernescani ori dl Vernescu va dovedi conservatorilor neputința de a se menține la putere fără d-sa?”¹¹¹ Pentru moment însă, în urma remanierii, ambele forțe politice erau reprezentate în mod egal în cadrul guvernului, liberalii prin Gh. Vernescu, N. Blaremburg, Al. Vericeanu și P. Poni, iar conservatorii prin Lascăr Catargiu, C. Esarcu, C. Olănescu și Iacob Lahovary.

În conflictul existent între partenerii de guvernare, Al. Enacovici susținea ferm interesele liberalilor. În ciuda contestărilor, el aproba intrarea lui Al. Vericeanu în

¹⁰² *Ibidem*, nr. 27, 25 august 1891, p. 1.

¹⁰³ Tema remanierii ministeriale fusese abordată deseori de presă în cursul anului 1891, zvonurile indicându-i pe Al. Lahovary și pe primarul Capitalei, Pake Protopopescu, ca favoriți să intre în guvern. Atitudinea lui Al. Enacovici față de Lahovary era una glacială, însă pentru Pake Protopopescu își declara admirația fiindcă „dsa are întinse cunoștinți juridice, economice și financiare, e un îndrăzneț administratore”, nefiindu-i străine lucrările de modernizare a Bucureștiului demarate de acesta (*ibidem*, nr. 31, 13 octombrie 1891, p. 1).

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, p. 138; Ion Mamina, *op. cit.*, p. 311.

¹⁰⁶ „Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 35, 10 noiembrie 1891, p. 1.

¹⁰⁷ *Ibidem*, nr. 34, 5 noiembrie 1891, p. 1.

¹⁰⁸ Oficioul naționalilor-liberali scria că noile numiri ministeriale reprezentau o ofensă adusă țării, din moment ce ele îi includeau pe Al. Vericeanu, o „nulitate”, „un ilustru necunoscut”, și pe N. Blaremburg, o „putreziciune morală”, cel care, în calitate de administrator al Eforiei Spitalelor, fusese somat în repetate rânduri de chiar Lascăr Catargiu să-și îndeplinească onest obligațiile funcției. Astfel, numindu-l ministru, „dintr-un om justițiabil de tribunalele corecționale, d-sa a făcut un șef al magistraturei în țara românească” (*O batjocură*, în „Voința Națională”, anul VIII, nr. 2121, 10/22 noiembrie 1891, p. 1).

¹⁰⁹ La momentul acela, atât foarte mobilul politician N. Blaremburg, cât și Al. Vericeanu treceau ca „partisani ai lui George Vernescu” (George D. Nicolescu, *Parlamentul român. Biografii și portrete (1866–1901)*, București, I. V. Socec, 1903, p. 530).

¹¹⁰ „Dl Catargiu, se dezvăluia mai târziu, a primit în minister pe oricine a vroit dl Vernescu, împărțind frățeste portofoliile [...]. Și dl Catargiu nu putea face altfel: vroia să stea la putere și era convins că numai cu dl Vernescu va putea guverna” („Voința Națională”, anul IX, nr. 2202, 22 februarie/5 martie 1892, p. 2).

¹¹¹ *Ibidem*, nr. 2121, 10/22 noiembrie 1891, p. 1.

minister, recomandată, susținea el, de meritele sale intelectuale, considerându-l cu nimic mai prejos decât personalitățile cu blazon, Ghica, Sturdza sau Știrbei¹¹².

Disputele dintre catargiști și vernescani se exteriorizau cu prilejul alegerilor pentru conducerile Camerelor. După două zile de negocieri între guvern și majoritate, a fost ales ca președinte al Camerei Deputaților colonelul Gh. Roznovanu, însă desemnarea vicepreședinților Gr. Peucescu, Al. Catargiu, N. Fleva și August Peșiacov s-a făcut contra voinței guvernului. Se profila o criză ministerială, pregătită de conservatori în culisele partidului, de care Al. Enacovici și liberalii nu erau străini din moment ce o priveau ca pe o „eșalonare a unei execuțiuni treptate, mai lentă dar mai sigură”¹¹³. Întrunirile liberalilor, organizate în scop consultativ, reliefa tentativele de disoluție ale partidului guvernamental. Enacovici își informa cititorii că, în cadrul întâlnirii desfășurată la domiciliul lui G. Dem. Teodorescu, s-a discutat chiar posibilitatea ca, în cazul în care „combinațiile” urzite s-ar fi făcut „în dauna elementului liberal al partidului”, atunci acesta să opună „o puternică rezistență și a o împinge până la punctul de a provoca o desfacere, a forma un program deosebit și a face un apel călduros către toți liberalii spre a veni sub drapelul liberal”¹¹⁴.

Confruntările dintre cele două tabere din guvern se prelungeau în teritoriu, competiția pentru posturi administrative în favoarea propriilor aderenți fiind acerbă. Presa de opoziție dezvăluia că ministrul de Interne Lascăr Catargiu demarase o campanie de înlocuire a unor prefecți vernescani, noile numiri făcându-le fără aprobarea colegilor din Consiliul de Miniștri. Astfel se întâmplase și la Botoșani, acolo unde, spre marea supărare a lui Gh. Vernescu, prefectul Gh. Cerchez, favoritul său și „rudenie a d-lui Enacovici”, fusese destituit, în locul său fiind numit colonelul Gr. Sturdza, susținut de „conservatorii catargiști din Iași”. În opinia ziariștilor liberali, prin această mișcare „conservatorii dlui Lascăr Catargiu au dat, cu consimțământul șefului lor, o lovitură simțitoare adunării vernescane din Botoșani, al căreia reprezentant e deputatul Al. Enacovici”¹¹⁵.

Dorind însă desființarea tandemului guvernamental, Lascăr Catargiu demisiona la 18 noiembrie 1891, fiind urmat, a doua zi, și de miniștrii Constantin Olănescu și Iacob Lahovary¹¹⁶. Criza guvernamentală se declanșă. În pofida dorinței miniștrilor Vernescu și Blaremburg ca lucrările Adunării Deputaților să continue, prim-ministrul I. Em. Florescu a anunțat suspendarea lor, până la noile dispoziții ale regelui¹¹⁷.

Zilele care au urmat au fost marcate de conciliabile și negocieri între aspiranții la guvernare, conservatori catargiști, conservatori „concentrați” din jurul lui Al. Lahovary și vernescani. Pentru comentatorii vieții politice, „întreaga mașină a intrigei și a tragerei pe sfoară” se pusese în mișcare. Ea nu servea decât scopului pur politicianist al accederii cu orice preț la putere, în afara oricărui „chestii de principii” sau „reforme de realizat”, cu îngăduința regelui Carol I, care înclina mai mult spre Lascăr Catargiu. Acesta părea înțeles cu „concentrații” care, la rândul lor, dorind preponderența în noul guvern, intrigau împotriva vernescanilor¹¹⁸.

¹¹² Ministrul Vericeanu era descris ca „vechi liberal, constant luptător, doctor în Drept, vechi profesor de economie politică la Universitatea din București, avocat distins și ca vicepreședinte al Camerei, era desemnat prin toate aceste de a fi chemat la cea întâi combinațiune ministerială” („Voacea Botoșanilor”, anul XII, nr. 35, 10 noiembrie 1891, p. 1).

¹¹³ *Ibidem*, nr. 34, 5 noiembrie 1891, p. 1; George D. Nicolescu, *op. cit.*, p. 530.

¹¹⁴ *Ibidem*, nr. 34, 5 noiembrie 1891, p. 1.

¹¹⁵ „Voința Națională”, anul VIII, nr. 2121, 10/22 noiembrie 1891, p. 1.

¹¹⁶ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 312.

¹¹⁷ George D. Nicolescu, *op. cit.*, p. 531.

¹¹⁸ În cuvinte dure, Constantin Bacalbașa descria astfel respectivul moment politic: „Întrebarea este: cu ce a păcătuit țara ca să le rabde toate acestea și dacă nu-i lucru rușinos ca cârma țării să cadă pe mâna unei

Dorindu-și un post de ministru, Alexandru Enacovici se pronunța pentru menținerea la guvernare a partidului liberal-conservator¹¹⁹ și, împreună cu alți colegi ca T. Buzdugan, T. Callimachi, Aristide Pascal, C. Codrescu ș.a., îl mandatase pe Gh. Vernescu să solicite, în negocierile cu conservatorii, patru posturi de miniștri pentru liberali. Discuțiile cu Lascăr Catargiu nu le-au adus satisfacție vernescanilor, acordându-li-se inițial doar trei portofolii ministeriale, cu condiția ca doi titulari să fie desemnați de șeful conservatorilor, ulterior oferta scăzând la două posturi ministeriale. Între candidați, G. Dem. Teodorescu sau dr. D. Brânză și Pake Protopopescu păreau a fi preferații lui Lascăr Catargiu, pe când vernescanii i-ar fi preferat pe N. Blaremburg și Gh. Mârzescu.

Decepția domina spiritele în tabăra vernescanilor, multe voci învinuindu-l pe Gh. Vernescu că ar fi încălcat mandatul primit. Printre acestea, poate să fi fost și cea a lui Al. Enacovici, care se situase în tabăra intransigentă a partizanilor lui Gh. Vernescu. Aceștia susțineau că, în urma demisiei din guvern a lui L. Catargiu, pactul încheiat în anul 1884 nu mai era valabil, ca atare și Partidul Liberal-Conservator își încetase existența. Pretindeau, de asemenea, că regele îl îndemnase pe Lascăr Catargiu de a se adresa iarăși lui Gh. Vernescu spre a forma guvernul, situație în care ambele grupuri politice, revenind fiecare la o existență autonomă, trebuiau să contribuie în mod egal la compunerea cabinetului. Pe de altă parte, mai exista „un curent împăciuitor”, restrâns numeric, reprezentat prin Pake Protopopescu și Ilariu Isvoranu, care se pronunța pentru acceptarea condițiilor lui Lascăr Catargiu. Văzându-și limitată drastic ponderea în viitorul guvern, prin acordarea a doar două ministere, Gh. Vernescu s-a retras de la negocieri, lăsându-i calea liberă lui Catargiu.

Concomitent, din însărcinarea regelui, și generalul I. Em. Florescu sonda diferite posibilități pentru reconstituirea guvernului. C. Bacalbașa dezvăluia că, „bătând la toate ușile”, încercările sale de a găsi parteneri de guvernare au fost zadarnice. Atunci, lipsit de soluții, generalul a „crezut că poate forma guvernul cu câțiva vernescani, între alții Pake Protopopescu, Lepadatescu și alții”, însă regele Carol I nu și-a dat acordul¹²⁰. Ca urmare a acestui fapt, la 25 noiembrie 1891, generalul Florescu prezenta demisia întregului guvern¹²¹. În mod previzibil, succesorul său a fost Lascăr Catargiu, care a format, împreună cu junimiștii și conservatorii¹²² „concentrați”, primul guvern stabil după aproape patru ani de lupte politice.

Instabilitatea anilor 1888–1891 i-a fost prielnică lui Alexandru Enacovici, care a reușit să ocupe funcții publice importante (deputat, primar, președinte de consiliu județean) și să se impună ca o voce politică imposibil de ignorat, cel puțin la nivel local.

cete de politicieni cari să ceartă ca băieții pe putere, care-și împart hoitul trăgând fiecare în partea lui și cari se iau la ocări și la încăierare de îndată ce unul a luat o halcă mai gustoasă și mai mare. Aceasta nu mai e politică, e desfrâuul cel mai neiertat [...]. Sfârșiți, dlor politicieni, împăcați-vă, cădeți la învoială asupra prăzei, săturați-vă odată în veci nesăturaților! Fie-vă rușine [...]" (Constantin C. Bacalbașa, *Tot nu-s înțeleși*, în „Lupta”, anul VIII, nr. 1575, 28 noiembrie 1891, p. 1).

¹¹⁹ În ziarul lui Enacovici, desfacerea alianței dintre conservatori și vernescani era interpretată exagerat și malițios ca începutul sfârșitului politic pentru Lascăr Catargiu: „Dl Catargi prevede că o desfacere de liberali este a se da pe mâna junimiștilor și a concentraților și atunci înmormântarea de clasa I ne temem să nu fie schimbată în una de clasa II” („Vocea Botoșanilor”, anul XII, nr. 35, 10 noiembrie 1891, p. 1).

¹²⁰ C. Bacalbașa evidențiază rolul decisiv al regelui Carol I, în condițiile unei oferte politice mediocre propusă de generalul Ioan Em. Florescu: „Generalul s-a dus cu lista la rege, iar noii miniștri, îmbrăcați în frac și cu toate decorațiile, așteptau într-o cabină de la restaurantul Enescu ca să fie chemați să depună jurământul. După o oră de așteptare, un trimis al generalului le duse vorba că se pot întoarce acasă ca să-și scoată fracurile. Combinația nu reușise” (Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. II, p. 139).

¹²¹ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 312.

¹²² Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, 2000, p. 163–197.

Reunirea celor două mari partide, la începutul deceniului al zecelea, nu avea să îi ofere o situație la fel de fericită. Totuși, Enacovici a rămas în spațiul public până în 1914, remarcându-se ca o voce distinctă și originală a liberalismului românesc și menținându-și poziția privilegiată în lumea politică a Botoșanilor.

“THE MOST TALENTED MEMBER OF THE VERNESCU GROUP”:
ALEXANDRU ENACOVICI AND HIS POLITICAL ACTIVITY (1888–1891)
(Summary)

Keywords: politician, deputy, mayor, county council, Liberal-Conservative Party.

Alexandru Enacovici was born in 1842 or in 1844. He was the son of a wealthy merchant in Botoșani, one of the largest towns in the Principality of Moldavia at the time. Enacovici studied in Iași, at the local “academy”, and then at the faculties of Letters and Law. His political debut was linked to the opposition against the conservative government led by Lascăr Catargiu (1871–1876). Until around 1882, he was a supporter of the liberal government of Ion C. Brătianu (1876–1888). In 1884, he became active in the Liberal-Conservative Party, formed by the conservatives of Lascăr Catargiu and a liberal faction led by Gheorghe Vernescu. After the fall of the liberal government, Enacovici was elected to the Parliament. During these years, he was also mayor of Botoșani (1888–1891) and president of the Botoșani County Council (1891). In 1891, when the Liberal-Conservative Party ceased to exist and a unified Conservative Party came in power, Enacovici became a member of the opposition, together with his political mentor, Gheorghe Vernescu.